

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет філології
Кафедра романо-германської філології та перекладу з німецької мови

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Граматичні труднощі перекладу німецькомовних юридичних текстів
українською мовою (на матеріалі міжнародних угод)**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Студентки VI курсу 643 групи

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька

Гончарової Катерини Олександрівни

Керівник: к. філол. н., доцент

Мукатаєва Ярослава Василівна

Рецензент: к. філол. н., доцент

Гончаренко Людмила Олексіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ	6
1.1. Проблема дефініції термінів «юридичний текст», «юридична мова», «юридичний дискурс», «юридичний термін».....	6
1.2. Класифікація юридичних текстів.....	11
1.3. Стан дослідження німецькомовних юридичних текстів в українській германістиці.....	17
Висновки до першого розділу.....	17
РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ УГОД ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	21
2.1. Лексичні трансформації текстів міжнародних угод.....	22
2.1.1. Калькування, транскрибування та транслітерація	23
2.1.2. Терміни і професіоналізми та їх відтворення у перекладі.....	24
2.1.3. Скорочення та аббревіатури в міжнародних угодах та їх переклад на українську мову.....	29
2.1.4. Модуляція.....	30
2.2. Граматичні трансформації текстів міжнародних угод.....	33
2.3. Лексико-граматичні трансформації текстів міжнародних угод.....	49
2.3.1. Пасивні конструкції та особливості їх перекладу.....	54
2.3.2. Синтаксичні особливості міжнародних угод та їх відтворення при перекладі.....	57
Висновки до другого розділу.....	60
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	71
ДОДАТКИ	73
.	73

ВСТУП

Міжнародне співробітництво важливе як для окремої країни, так і для глобальної спільноти. Слово є основним засобом спілкування і може рятувати і віднімати життя, встановлювати та відмінити закони, закликати як до гуманності, так і до насильства. Тому необхідно, щоб воно дійшло до реципієнта неспотвореним, особливо слово законодавче, правовстановче і праворегулююче — слово юридичних текстів.

Хоча як усний, так і письмовий переклад мають важливу роль у міжнародній комунікації, дослідження письмового перекладу є більш доцільним для цієї роботи, оскільки на письмовий переклад виділяється більше часу, відповідно, перекладач використовує оптимальні, з його точки зору, трансформації, що вигідно характеризує цей вид перекладу відносно усного, який можна обмежено перевірити і через брак часу практично неможливо виправити.

Незважаючи на відносно короткий час юридичної лінгвістики як галузі, кількість і складність питань, які їй належить вирішити тільки у майбутньому, юридичні тексти та їх переклад цікавили багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема О. Андрійчука, І. Баклана, М. Везубенко, Н. Вінокура, В. Демченко, Д. Касяненко, Л. Костенко, А. Красницьку, О. Мінченко, І. Орлову, Ю. Прадіда, А. Токарську, О. Шаблія, D. Busse, U. Daum, E. Felder, F. Müller, P. Sandrini тощо.

Вибір теми роботи зумовлений тим, що юридичний переклад ніколи не втрачав своєї **актуальності**, особливо з урахуванням того, що зараз Україна активно розвиває співробітництво з іншими країнами, в тому числі Німеччиною. Дослідження особливостей наявних адекватних

перекладів міжнародних угод сприяє підвищенню рівня перекладача, що проводить дослідження або знайомиться з його результатами. Також вказаний аналіз може збільшити кількість термінологічних відповідників, що широко використовуються у перекладацькій практиці.

Об'єктом дослідження цієї роботи є проблеми адекватного перекладу, з якими стикаються перекладачі у роботі над німецькомовними юридичними текстами, та шляхи вирішення таких проблем.

Предмет роботи — граматичні труднощі перекладу тексту «Угоди про асоціацію між Україною з одного боку та Європейським Союзом і його Членами з іншого» з німецької мови українською мовою.

Мета роботи — виокремити граматичні труднощі при перекладі німецькомовних юридичних текстів українською мовою та їх подолання, описати результати академічною мовою.

Для досягнення поставленої мети було використано такі **методичні завдання**:

- зробити аналіз дефініцій термінів «юридичний текст», «юридична мова», «юридичний дискурс»;
- зробити класифікацію юридичних текстів;
- визначити, що таке міжнародна угода, які особливості мають німецькомовні міжнародні угоди;
- описати труднощі перекладу юридичних текстів;
- дослідити основні трансформації при перекладі німецькомовних юридичних текстів українською мовою;
- знайти і проаналізувати стратегії, способи, прийоми й техніки перекладу, що використовуються спеціалістами для вирішення проблем перекладу юридичних текстів.

Матеріал дослідження слугує текст «Угоди про асоціацію між Україною з одного боку та Європейським Союзом і його Членами з іншого» («Assoziierungsabkommen zwischen der Europäischen Union und

ihren Mitgliedstaaten einerseits und der Ukraine andererseits») українською та німецькою мовами.

Під час дослідницької роботи були використані такі **методи дослідження**:

- аналітичний метод (з метою аналізу теоретичних робіт з досліджуваної теми);
- зіставний метод (для зіставлення граматичних особливостей німецької та української мови);
- описовий метод (для опису граматичних труднощів, які виникають в процесі перекладу текстів міжнародних угод);
- метод суцільної вибірки.

Новизна роботи полягає в тому, що граматичні труднощі, які мають місце при перекладі міжнародних угод не є достатньо дослідженими, вони потребують аналізу на усіх рівнях мови. а також виявлення труднощів її перекладу. У своїй роботі ми спробували дати з'ясувати і проаналізувати лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації, якими послуговуються фахівці при перекладі міжнародних угод.

Теоретична значущість роботи полягає в уточненні понять і категорій, пов'язаних з темою цієї роботи, таких як "юридичний текст", а також конкретизація граматичних труднощів перекладу міжнародних угод.

Практична значущість роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані студентами в процесі підготовки до семінарських занять з теоретичних курсів «Теорія і практика перекладу», Теорія і практика редагування професійно-орієнтованого тексту, а також при написанні курсових і кваліфікаційних робіт

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (72 позиції), списку ілюстративного матеріалу (4 позиції) та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки, з них – 63 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

1.1. Проблема дефініції термінів «юридичний текст», «юридична мова», «юридичний дискурс», «юридичний термін»

Внаслідок різноманіття взаємодії фізичних та юридичних осіб у галузі права існує безліч різновидів юридичних текстів та підходів до їх дослідження та сприйняття. Юридична лінгвістика у сучасному її розумінні виникла нещодавно, і важливою віхою вважається вихід статті А. Подлеха «Юридична лінгвістика» (Podlech, "Rechtslinguistik") у 1976 році в Німеччині. Вона зумовила стрімкий розвиток цього напрямку в роботах таких німецьких авторів, як Е. Лампе, А. Подлех, Т. Сайберт, К. Кіркхов, В. Отто. Українські дослідники також досліджують юридичну лінгвістику, часто в контексті перекладу, наприклад: А. Гриненко, О. А. Шаблій, Т. Супрун, І. В. Сойко, Д. Коробейнікова, Д. Гавура. Слід зазначити, що німецькомовне поле досліджень простягається набагато ширше.

Відповідно до визначення Маслової В., юрислінгвістика – це наукова галузь, об'єктом вивчення якої є взаємовідношення мови, права, етики, соціальної комунікації. Вона досліджує юридичні аспекти мови та лінгвістичні аспекти права у взаємодії з культурою та соціумом. [30]

Матвеева О. Н. пояснює виникнення юридичної лінгвістики такими факторами:

- позамовними (висока соціальна значимість юридичного функціонування мови);
- загальнонауковими (формування міждисциплінарних досліджень);
- власне лінгвістичними. [31]

Костромичева М. В. формулює завдання юридичної лінгвістики таким чином:

- формування логічно завершеної системи понять, що становлять основу юрислінгвістики;
- вивчення методів, що працювали б для юридичної лінгвістики та юридичних дисциплін;
- вироблення нових та вдосконалення існуючих юрислінгвістичних категорій та понять;
- розробка та вдосконалення методів пізнання юридизованої мови;
- вирішення політико-правових завдань.

Здебільшого юридичну лінгвістику розвивають фахівці, що спеціалізуються у першу чергу в галузі лінгвістики, а не права. [24]

Для нас, однак, важливим є те, яким чином проводяться дослідження, а саме, вивчення юридичного тексту. Саме за його допомогою, за словами Харіної Р. С., «реалізується спілкування фізичних та юридичних осіб у сфері правових відносин, що сприяє реалізації основних функцій права». [46] І саме з ним працює спеціаліст у сфері юридичного перекладу.

Наведемо поширені визначення **юридичного тексту**.

Згідно з визначенням Д. Н. Шлепнева, юридичні тексти — це «тексти різних жанрів у різних комунікативних ситуаціях, спільним для яких є їх інституційне відношення до створення, реалізації та роз'яснення права». [57]

Визначення терміна «юридичний текст» може мати такі особливості:

- конфліктогенний характер змісту тексту;
- специфічний синтез мовних особливостей лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів;

- пізнавальність і розпорядження виконуваних функцій;
- форму вираження права у життєвих обставинах;
- точку перетину інтересів лінгвістів та юристів тощо. [26]

М. Везубенко виокремлює такі базові принципи складання юридичних текстів:

- принципи точності та визначеності юридичної форми: адекватність вираження мовними засобами концепції правового рішення, забезпечення точної інтерпретації положень правового акту усіма суб'єктами правовідносин;
- оформлення акту як офіційного юридичного документу згідно з дійсними правилами;
- точність використання внутрішніх і зовнішніх посилань;
- слідування законам і правилам формальної логіки;
- дотримання вимог до термінології: єдність, смислова однозначність, стилістична нейтральність, системність термінології, поширеність, доступність, коректність;
- використання юридичної мови та офіційно-ділового стилю, відповідність загальним нормам сучасної мови. Дотримання офіційного, безособового характеру, документальності, точності, експресивній нейтральності, ясності, простоти мовного вираження, економічності використання мовних засобів;
- застосування юридичних конструкцій, стійких схем і моделей, що відповідають цьому виду юридичного документа;
- дотримання правил написання реквізитів та оформлення правового акту в цілому, а також його структурних частин, використання додаткових структурно-смислових елементів, таких як примітки, таблиці тощо. [13]

За словами М. С. Медведевої, важливою особливістю юридичних текстів є їх прецедентність. Створити новий юридичний текст можна тільки на основі або з урахуванням вже існуючих (прецедентних) юридичних текстів, що «дозволяє більш точно відтворювати норми,

рішення та правила, а також уникати неприпустимих трактувань основних текстів, які мають законодавчий характер». Прецедентними є тексти, що фіксують волю суспільства як правовласника (наприклад, кодекси та Конституція України, міжнародні угоди). [32]

Також важливим є той факт, що для написання юридичних текстів використовується **юридична мова**.

Юридична мова відрізняється від мови, що використовується для повсякденного спілкування. Це пов'язано з виробленням спеціальних механізмів захисту від конфліктних ситуацій, які можуть виникнути при неоднозначному розумінні юридичного тексту. Однак вказані механізми часто роблять текст незрозумілим для нефахівців, через що виникає потреба у лінгвістичному тлумаченні юридичних текстів. [31]

Бугайова М.В. визначає мову юридичних текстів як «складну, поліфункційну, багаторівневу підсистему літературної мови, зі своїми функціонально-стильовими різновидами та жанрами, з багатим арсеналом специфічних мовних засобів», виділяючи такі характерні особливості як «вживання довгих речень, персоніфікація неживих предметів та обставин, використання номінативних описів замість простих дієслів, складний для сприйняття тип висловлювання, що виражається у використанні явищ деривації та вживанні багатьох пов'язаних між собою іменників, означень у родовому відмінку, шаблонів та архаїзмів». [10]

Також характерною особливістю юридичної мови є широке використання **юридичних термінів**.

М. М. Глушко визначає термін як «слово або словосполучення для вираження понять та позначення предметів, що має точну дефініцію і тому є однозначним у межах відповідної класифікаційної системи». [16]

С. П. Хижняк визначає юридичний термін як «будь-яке слово чи словосполучення, яке означає ключове поняття правової норми». До цього він зауважує, що характер термінологічності може відрізнитися. [48]

Барабаш О.В. та Мещерякова О.В. на базі вищевказаних та деяких інших визначень формують своє розуміння, згідно з яким юридичний термін – це «слово або словосполучення, що вживається в умовах функціонування юридичного підстилю офіційно-ділового стилю мови, що виражає ключове поняття правової норми, яке має чіткі семантичні межі, обмежені можливостями сполучуваності». [5]

Л. Б. Ткачова поділяє юридичні терміни на три групи:

- прості однокомпонентні терміни, наприклад асепт (акцепт), lawfully (законно) — утворюються шляхом афіксації або переосмислення загальнолітературних слів;
- складні двокомпонентні терміни, наприклад, taxpayer (платник податків), ombudsman (уповноважений з прав людини) — утворюються шляхом складання або переосмислення загальноновживаного складного слова;
- термінологічні словосполучення — багатоконпонентні, окремо оформлені, семантично цілісні поєднання, утворені шляхом з'єднання двох, трьох або більше елементів, наприклад: natural person (фізична особа). [44]

Термінологічні словосполучення є різноманітними та неоднорідними.

Д. С. Лотте виділяє чотири типи таких сполучень:

- подільні, де обидві частини використовуються у неспотвореному значенні;
- умовно подільні, де одна частина – термін, інша – не є терміном;
- напівподільні, де обидві частини є термінами, але одна з них має спотворене значення;
- неподільні, де обидві частини є термінами, або одна частина має спотворене значення [27].

А. Піголкін вказує на такі види термінів:

- загальноновживані терміни, значення яких співпадає як у побутовому, так і в офіційному, юридичному стилях: суд, документ, злочин, право, справа, закон, адвокат тощо;

- загальноновживані терміни з вужчим спеціальним значенням: фоторобот, свідок, хабар, упізнання, розслідування, визнання провини, пограбування;
- спеціальні юридичні терміни: апеляція, відвод, фізична особа, кривосвідчення, біженець;
- технічні терміни, що походять з галузей науки та техніки, а також професіоналізми: флеш-пам'ять, рентген, жорсткий диск, філогенетичний аналіз. [38]

1.2. Класифікація юридичних текстів

Існують як загальнофілологічні класифікації, так і класифікації текстів для перекладу. Найвідомішою з останніх є система В. С. Виногорова, який ділив стилі мови відповідно до основних функцій мови: спілкування, повідомлення інформації, вплив. Базуючись на них, В. С. Виноградов визначав такі типи текстів:

- розмовні тексти;
- офіційно-ділові;
- громадсько-інформативні;
- наукові;
- художні;
- релігійні тексти. [12]

Юридичні тексти він відносив до офіційно-ділового стилю, функцією якого є повідомлення інформації.

Вважаємо за доцільне зупинитися на ознаках юридичних текстів. У цьому сенсі заслуговує на увагу виокремлення ознак вказаного типу тексту Л. А. Морозовою, яка виділяє такі ознаки юридичних текстів:

- юридичні тексти містять інформацію, що має юридичну значимість;
- зміст документа неодмінно відповідає характеру документа;
- їм властива офіційність: їх видають органи чи особи, уповноважені видавати чи приймати такі документи (судові рішення, накази

- міністрів, різноманітні посвідчення особи, свідоцтва про народження, смерть тощо);
- мають особливе зовнішнє оформлення — так звані реквізити, — зокрема відомості про суб'єкт, який видав документ, про адресата, про об'єкт. Реквізити є обов'язковими для юридичного тексту і надають йому юридичної чинності;
 - супроводжують всі стадії правового регулювання — правотворення, правореалізації тощо. [36]

Класифікація самих юридичних текстів виконується залежно від дослідника та критеріїв, якими він керується. Наприклад, А. Ф. Черданцев запропонував класифікувати юридичні тексти відповідно до характеру правової інформації таким чином:

- нормативні правові документи;
- документи, які містять рішення індивідуального характеру, мають владно-обов'язковий характер, такі, що тягнуть за собою правові наслідки, тобто встановлюють, змінюють та припиняють суб'єктивні права та юридичні обов'язки;
- документи, що фіксують юридичні факти (найчисленніша група юридичних документів);
- гроші та цінні папери;
- документи, що фіксують факти-докази, які використовуються для обґрунтування (доведення) фактів, що мають юридичне значення (протоколи огляду місця події, допиту, очної ставки, обшуку, вилучення документів, висновки експерта, протоколи судових засідань тощо)[49]

Є. В. Романова керується тим самим критерієм, виділяючи:

- нормативні документи;
- правозастосовні документи;
- документи-підтвердження;
- гроші та цінні папери.[43]

Є. В. Березовська згадує також акти тлумачення, які, відповідно до її системи, займають проміжне положення між нормативними правовими актами та актами застосування права. [8]

Є. С. Шугріна, у свою чергу, поділяє юридичні тексти на:

- нормативні правові акти;
- акти правозастосування;
- договори;
- інші види юридичних документів. [59]

А. В. Малько виділяє такі групи юридичних текстів:

- нормативні акти, які містять норми права;
- правозастосовні акти-документи, що містять індивідуальні владні розпорядження;
- інтерпретаційні акти-документи, отримані внаслідок офіційного тлумачення юридичних і нормативних актів;
- акти, що виникли внаслідок договору між відповідними суб'єктами та містять як юридичні норми (нормативні договори), так і індивідуально-правові рішення (угоди між різними суб'єктами).[28]

Часто термін «юридичний текст» використовують як синонім іншого, вужчого за значенням терміну — **юридичного документу**. Існує кілька класифікацій документів за такими параметрами: за походженням, за способом документування тощо.

За походженням документи можуть бути:

- особистого походження (документи, створені особою поза сферою службової або громадської діяльності; зокрема особисте листування, примітки, щоденники);
- офіційні (документи, створені юридичною або фізичною особою, оформлені та засвідчені у встановленому порядку. Особливу групу посідають особисті документи — такі, що посвідчують особу, засвідчують спеціальність, освіту, стаж роботи).

За способом документування:

- письмовий документ — документ, інформація якого зафіксована будь-яким типом письма;
- текстовий документ — документ, що містить мовну інформацію, зафіксовану будь-яким типом письма або системою звукозапису;
- рукописний документ — письмовий документ, створений від руки;
- машинописний документ — письмовий документ, створений технічними засобами;
- електронний документ — створений та прочитуваний за допомогою комп'ютерної техніки;
- образотворчий документ — виражає інформацію за допомогою зображень;
- фотодокумент – образотворчий документ, створений фотографічно;
- фонодокумент – документ, що містить звукову інформацію, зафіксовану будь-якою системою звукозапису;
- кінодокумент — образотворчий або аудіовізуальний документ, створений кінематографічно;
- документ на машинному носії — документ, створений з використанням носіїв та способів запису, що забезпечують обробку його інформації електронно-обчислювальною машиною;
- відеограма документа — зображення документа на екрані електронно-променевої трубки;
- біловий документ — рукописний або машинописний документ, текст якого переписаний з чорного документа або написаний без помарок та виправлень;
- чорновий документ — рукописний чи машинописний документ, який відбиває роботу автора чи редактора з текстом.

Види документів відносно апарату управління:

- вхідні;
- вихідні;
- внутрішні.

Види документів за кількістю порушених питань:

- прості (порушене одне питання);
- складні (викладені кілька питань, можуть стосуватися кількох посадових осіб, структурних підрозділів, установ (наприклад, накази, протоколи, ухвали, рішення, регламенти, інструкції)).

Види документів за способом викладення тексту:

- індивідуальні;
- трафаретні (мають формалізовану структуру, у тексті містяться заготовані стандартні фрази, окремі частини тексту можуть повторюватися, наявні пропуски для заповнення інформацією — наприклад, анкета чи довідка);
- типові (документують однотипні ситуації, складаються за зразком, але не настільки формалізовані як трафаретні документи; прикладом можуть слугувати типові листи, інструкції, договори тощо). [25]

Проблема класифікації юридичних та правових текстів має як лінгвістичний, так і перекладацький аспекти, що потребує вивчення різних підходів до їх аналізу.

За виразом Петера Сандріні, “Вчені-перекладачі безпосередньо посилятимуться на свою основну компетенцію і розширюватимуть центральну концепцію перекладу, включивши до неї відмінні технічні характеристики. І навпаки, вчені, областю досліджень яких є спеціалізована комунікація, почали б з концепції спеціалізованої комунікації, наголошуючи на особливості її перекладу.”[69]

Зокрема, існує класифікація за **юридичним дискурсом**. У сучасній лінгвістиці, зазвичай, виділяють такі основні категорії юридичного дискурсу:

- законодавчий (також нормативний);
- судовий, доктринальний;
- дискурс юридичних актів, адміністративний дискурс (варіативно, на відміну від перших двох категорій) [56]

Існує також класифікація Д. М. Шлепнева, який враховує не тільки правовий аспект, а й лінгвістичний, а також перекладацький. Відповідно

до неї, виділяються такі категорії (які, у свою чергу, поділяються на жанри):

- індивідуальний адміністративний дискурс;
- процесуальний дискурс;
- доктринальний дискурс;
- корпоративний дискурс;
- дискурс приватних юридичних актів;
- канцелярський (трафаретний);
- нормативний дискурс законодавчої та виконавчої влади.

Індивідуальний адміністративний дискурс (індивідуальні адміністративні акти) — рішення виконавчої влади, які не націлені на широке коло реципієнтів і не створюють правову норму: розпорядження уряду, індивідуальні накази міністерств тощо.

Процесуальний дискурс — тексти, пов'язані із застосуванням права судовими органами та з охороною правопорядку та законності. Головна підкатегорія — судові рішення. Також до нього входять різноманітні процесуальні документи та документи правоохоронних органів: заяви про злочин, позовні заяви, клопотання, скарги, постанови про порушення справи, протоколи допитів, судові протоколи, показання свідків, висновки експертів, фактовстановлюючі документи, тексти, що мають процесуальне значення і створюються приватними особами.

Доктринальний дискурс — наукові праці та коментарі, у яких викладаються рішення різноманітних проблем, що стосуються права, а також наукові роботи та навчально-ознайомчі тексти взагалі.

Корпоративний дискурс — документи, що запроваджують та регулюють правила поведінки на підприємстві або в організації, зокрема статут. У цю ж категорію входять положення про посадові обов'язки, будь-який внутрішній регламент, наказ про зарахування студентів тощо. Ця категорія перетинається з дискурсом приватних юридичних актів та канцелярським дискурсом.

Дискурс приватних юридичних актів — акти, що фіксують волевиявлення суб'єктів та регламентують правовідносини між конкретними суб'єктами. Головний репрезентуючий текст — договір, головна підкатегорія — договірний дискурс. Сюди відносяться також довіреності, розписки, заповіти — тексти, що створюються конкретними суб'єктами і складаються як фахівцями, так і неспеціалістами. До договірного дискурсу належать документи, спрямовані на укладання договору або уточнення його умов (оферта, акцепт оферти, замовлення, акцепт замовлення, запити умов, уточнення замовлення), а також кореспонденція, пов'язана з виконанням договору.

Канцелярський (трафаретний) юридичний дискурс — акти, що фіксують правовий статус конкретного суб'єкта, режим об'єкта, будь-яку подію чи дію та виконані у гранично шаблонній, трафаретній формі. Сюди відносяться індивідуальні документи (свідоцтва про народження, шлюб, дипломи), довідки, сертифікати, бухгалтерські документи, товаросупровідні документи, рахунки-фактури, апостиль. Документи цієї категорії можуть складатися як державними, і недержавними органами.

Нормативний дискурс — акти, пов'язані зі створенням права на над- або міждержавному рівні, на рівні держави, її адміністративно-правових утворень, в тому числі органів місцевого самоврядування. Включає в себе конституції, закони, **міжнародні договори (угоди)**, нормативні акти міжнародних організацій, виконавчої влади, місцевих органів влади, в т.ч. органів місцевого самоврядування, тексти, які обслуговують безпосередньо правотворчість (підготовчі документи, обговорення законопроекту, резолюції, рекомендації).[56]

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про міжнародні договори», **міжнародний договір** — такий, що «укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від

його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо)». [19]

Ми обрали у якості матеріалу цієї роботи саме міжнародні договори, оскільки цей вид юридичних текстів у першу чергу привертає увагу перекладачів; відповідно, більше вірогідність знайти якісний український переклад німецькомовного юридичного тексту.

1.3. Стан дослідження німецькомовних юридичних текстів в українській германістиці

Найбільш дослідженими в українській германістиці на сьогодні є переклади англомовних і німецькомовних юридичних текстів. Дослідження виконували, зокрема, такі дослідники як А. Гриненко, О. А. Шаблій, Т. Супрун, І. В. Сойко, Д. Коробейнікова, Д. Гавура. Вважається, що з лінгвістичної точки зору цей вид перекладу є дещо недоопрацьованим, оскільки полісемічність та відсутність прямих відповідників юридичної лексики зумовлює необхідність більш детального дослідження труднощів перекладу.[10]

Перша спроба систематизації правознавчої термінології в Україні, що датується серединою XIX століття, була представлена появою роботи «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs. Von der Commission für slavische judisch-polotische Terminologie. Deutsch-ruthenische Separat-Ausgabe», що і стало поштовхом для формування юридичної терміносистеми національної мови. З цього часу дослідники налічують близько п'яти етапів формування юридичної термінології на теренах нашої держави. [14].

Етапи становлення юридичної лінгвістики як окремої науки в Україні і досі є частою темою для обговорення під час дослідницьких форумів та конференцій. Відомо, що перші роботи, які стосувалися рубрик «Правові проблеми мови» та «Мовні проблеми права», почали публікуватись на сторінках авторитетної юридичної періодики лише 70 років тому назад.

Того ж року побачила світ робота В. Н. Демченко «Органічна і неорганічна українська мова», де автор аналізує в діяхронічному та синхронічному планах природні та штучні риси юридичного підстилю української мови. [17]

Узагальнюючи творчі досягнення вчених в області юридичної лінгвістики, В.Н. Демченко укладає тематичний бібліографічний довідник, що стає продовженням його роботи. У довіднику нараховується близько 500 позицій, але цей перелік є неповним, оскільки до нього не увійшов ряд досліджень, опублікованих за межами України, через певні об'єктивні та суб'єктивні обставини.

Процес «вторгнення» вчених-лінгвістів у сферу діяльності вчених-юристів виникає багато невдоволень з боку останніх, проте він не має вважатися чимось надприродним. Схожі явища є типовими для розвитку науки кінця ХХ – початку ХХІ століть. Як підтвердження цього факту називають роботи українських вчених, лінгвістів та юристів – З.А. Тростюк, С. П. Кравченко, О. Ф. Юрчук, Н. В. Артикуци, А. С. Токарської тощо.

Вітчизняних лінгвістів цікавили не лише фахова юридична мова мов сучасних європейських країн, але й, наприклад, японської (Комарницька Т. М.). Не дивною є також зацікавленість наших мовознавців у юридичній термінології французької, англійської державно-політичних систем (Смужаниця Д. І., Шуменко О. А., Кашенко П. В.). У вступі до їхніх лінгвістичних досліджень майже всюди згадується той факт, що існують проблема використання юридичної термінології в різних дискурсах окрім правового та проблема відсутності великої кількості досліджень правової мови на теренах сучасної України.

Виходячи зі сказаного, можна сміливо стверджувати, що потреба та підстави у відокремленні юридичної лінгвістики як самостійної науки та спеціальності існують. А це значить, що в близькому майбутньому юридична лінгвістика займе свою конкретну нішу в переліку спеціальностей, з яких проводять захист кандидатських або докторських

робіт, а також серед навчальних дисциплін, які викладатимуть у вищих юридичних навчальних закладах не лише в Україні, але й поза її кордонами.

Висновки до першого розділу. У першому розділі кваліфікаційної роботи було зроблено аналіз різних підходів щодо тлумачення термінів «юридичний текст», «юридична мова», «юридичний дискурс», «юридичний термін». Опрацьовано значну кількість наукових праць, що уможливило зробити класифікацію юридичних текстів, при цьому значну увагу зосереджено на аналізі юридичних документів та міжнародних угод та визначено критерії, за якими класифікуються досліджувані нами тексти.

В процесі аналізу з'ясовано, що проблемою аналізу юридичних текстів займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, а саме: А. Гриненко, О. А. Шаблій, Т. Супрун, І. В. Сойко, Д. Коробейнікова, Д. Гавура. Вітчизняних лінгвістів цікавили не лише фахова юридична мова мов сучасних європейських країн, але й, наприклад, японської (Комарницька Т. М.). Не дивною є також зацікавленість наших мовознавців у юридичній термінології французької, англійської державно-політичних систем (Смужаниця Д. І., Шуменко О. А., Кашенко П. В.).

РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ УГОД ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Відмінності у мові оригіналу та мові перекладу роблять якісний буквальний переклад неможливим у абсолютній більшості випадків. Однак існує поняття «адекватного перекладу», тобто такого, що «забезпечує прагматичні завдання перекладацького акту на максимально можливому для досягнення цієї мети рівні еквівалентності, не припускаючи порушень норм чи узусу мови перекладу, дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів даного типу і відповідаючи суспільно-визнаній конвенційній нормі перекладу».[23] Щоб досягти адекватного перекладу, перекладач вимушений, враховуючи різницю між мовами оригіналу і перекладу, вдаватися до **трансформацій**.

Л. Бархударов визначає сутність трансформацій як «численні і якісно різноманітні перетворення, що здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності») перекладу всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов».[6]

А. Швейцер доповнює, що термін «трансформація» використовується в перекладознавстві у метафоричному сенсі. «Насправді мова йде про відношення між вихідними і кінцевими мовними виразами, про заміну в процесі перекладу однієї форми вираження на іншу».[55]

В. Гак використовує цей термін у більш вузькому і специфічному розумінні: як «відхід від використання ізоморфних засобів, наявних у обох мовах». [15]

У чистому вигляді названі трансформації зустрічаються нечасто. Зазвичай вони пов'язані і переплітаються між собою. Причина у тому, що усі наявні типології перекладацьких трансформацій є умовними і не можуть охопити перекладацькі прийоми повністю.

2.1. Лексичні трансформації текстів міжнародних угод

Перекладацькі трансформації розглядаються в перекладі як прийоми перекладу, які можуть використовуватися, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана в контексті. Зазвичай перекладацькі трансформації поділяють на **лексичні, граматичні та лексико-граматичні** (зокрема відома класифікація В. Комісарова).

Відповідно до його класифікації, до лексичних трансформацій відносяться:

- транскрибування та транслітерація;
- калькування;
- лексико-семантичні заміни: конкретизація, генералізація, модуляція.[23]

Суть лексичних трансформацій полягає у тому, що у процесі перекладу деякі лексеми (слова, стійкі словосполучення) вихідного висловлювання замінюються не системними (словниковими) лексичними еквівалентами мови перекладу, а контекстуальними еквівалентами. Це

знаходить своє відображення в тому, що контекстуальні еквіваленти не є еквівалентами в рамках двомовного словника.

Доволі часто при перекладі міжнародних угод українською мовою перекладач застосовує лексико-семантичну заміну (заміну значення слова). Наведемо приклади такої трансформації.

«Vertragsparteien des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union, im Folgenden "Mitgliedstaaten", DIE EUROPÄISCHE UNION, im Folgenden "Union" oder "EU", und DIE EUROPÄISCHE ATOMGEMEINSCHAFT, im Folgenden "EAG", einerseits und DIE UKRAINE andererseits, im Folgenden zusammen "Vertragsparteien"...»

«Договірні Сторони Договору про Європейський Союз і Договору про функціонування Європейського Союзу (далі — держави-члени), ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (далі — Союз або ЄС) і ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВТОВАРИСТВО З АТОМНОЇ ЕНЕРГІЇ (далі — ЄВРАТОМ), з іншої сторони, далі разом — Сторони...»

2.1.1. Калькування, транскрибування та транслітерація.

Калькування – це прийом перекладу лексичних одиниць оригіналу шляхом заміни їх складових частин – морфем чи слів (для стійких словосполучень) – їх лексичними відповідниками у мові перекладу. Сутність калькування полягає у створенні нового слова або сталого поєднання у мові перекладу, що копіює структуру вихідної одиниці [23].

Наведемо приклади лексичної трансформації калькування, які наявні в текстах міжнародних угод.

innovativer Weise — інновативний спосіб;

wirtschaftliche Integration — економічна інтеграція;

Drittländer — треті країни;

Akt historischer Gerechtigkeit — акт історичної справедливості;

zufriedenstellende Lösung der Frage — задовільне вирішення питання

На прикладі аналізованих міжнародних угод бачимо, що калькування може супроводжуватися зміною порядку елементів, що калькуються:

Mitgliedstaaten — держави-члени;

Grenzmanagement — управління кордонами;

Freihandelszone — зона вільної торгівлі;

Umweltschutz — захист навколишнього середовища.

Також калькування нерідко використовується у поєднанні з **транскрибуванням** та **транскрипцією**, про що свідчать такі приклади з тексту «Угоди про Асоціацію» та “Угоди про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія:

Präambel — преамбула;

Souveränität — суверенітет;

Assoziation — Асоціація;

Reformen — реформи;

politischen, sozioökonomischen und institutionellen Reformen — політичні, соціально-економічні, правові та інституційні реформи;

Modernisierung — модернізація;

Institutionen — інституції;

Klima — клімат (у контексті політичного клімату);

Investitionen — інвестиції;

Rassendiskriminierung — расова дискримінація;

Infrastruktur — інфраструктура.

Транскрибування — це прийом перекладу лексичних одиниць, який відтворює звукову форму іншомовного слова за допомогою літер мови перекладу. **Транслітерація** — прийом, що передає граматичну форму слова при перекладі. Обидва ці прийоми широко використовуються для перекладу власних назв, однак у вивченому нами матеріалі міжнародних угод розповсюджені назви організацій, які вже мають традиційні відповідники у мові оригіналу або які перекладаються семантично

(більше у п.2.1.3 цієї роботи). Відповідно, вони майже не використовуються самостійно.

2.1.2. Терміни і професіоналізми та їх відтворення у перекладі

Комісаров В. М. визначає терміни як «слова та словосполучення, що позначають специфічні об'єкти та поняття, якими оперують фахівці певної галузі науки або техніки».

Терміни можуть бути:

- простими (складаються з одного слова)
- складними (складаються із двох або більше слів, які пишуться разом або через дефіс);
- терміни-словосполучення (складаються з кількох компонентів (слів)).

Особливий інтерес викликають терміни-словосполучення та, особливо у німецькій мові, складні терміни, оскільки часто їх неможливо перекласти інакше, ніж словосполученнями.

В тексті «Угоди про асоціацію» було знайдено численні **прості терміни**. Складаючись з одного слова, на українську мову такі терміни здебільшого перекладаються одним словом:

Unterstützung — підтримка (у контексті суспільної підтримки, також так може позначатися фінансова підтримка);

Abkommen — угода;

Umstrukturierung — реструктуризація;

Intensivierung — посилення;

Zusage — зобов'язання;

Vertrag — договір;

Unverletzlichkeit (der Grenzen) — непорушність (кордонів);

Partnerschaft — співробітництво;

Однак, існують і винятки: *Umwelt* — навколишнє середовище.

Складні терміни значно більш поширені у німецьких оригіналах порівняно з українським перекладом. Це пов'язано з особливостями

німецької мови, завдяки якій нові слова частіше утворюються шляхом об'єднання коренів, ніж в українській. Неможливість перекладу одноіменниковим відповідником зумовлює збільшення кількості слів у тексті перекладу до двох або більше. Складні терміни були знайдені нами у всіх проаналізованих текстах:

Zusammenarbeit — співробітництво;

Energieversorgungssicherheit — енергетична безпека;

Marktintegration — ринкова інтеграція;

Wirtschaftsbeziehungen — економічні відносини;

Waffenausfuhrkontrolle — експортний контроль;

Wirtschaftsunternehmen — господарські підприємства.

Переклад з використанням родового відмінка:

Massenvernichtungswaffen — зброя масового знищення;

erneuerbare Energiequellen — поновлювані джерела енергії

Mitgliedstaat (der Europäischen Union) — держава-член (Європейської Співдружності)

Sichtvermerksverlängerungen — продовження віз.

unbegrenzte Reisefreiheit — необмежена свобода пересування

Доволі часто при перекладі складних термінів українською мовою додається додається прийменник. Наведем приклади додавання прийменника при перекладі таких термінів з текстів міжнародних угод.:

Rüstungskontrolle — контроль над озброєннями;

Assoziierungsabkommen — Угода про Асоціацію

З наведених прикладів видно, що складні терміни перекладаються українською мовою двома і більше словами, а деколи перекладач застосовує таку перекладацьку трансформацію як додавання, про що свідчать два останніх приклади.

В текстах міжнародних угод є значна кількість термінів-словосполучень. Так, наприклад, в текстах «Угоди про асоціацію» та «Угоди про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів

України та Урядом Республіки Австрія” було знайдено такі **термінів-словосполучення**:

erneuerbare Energiequellen — поновлювані джерела енергії;

Menschenrechte und Grundfreiheiten — права людини і основоположні свободи;

Internationaler Strafgerichtshof — міжнародний кримінальний суд;

wesentliche Elemente — ключові елементи;

internationale Verpflichtungen — міжнародні зобов'язання;

Reformen durchführen — запроваджувати реформи;

nichtstaatliche Akteure — недержавні суб'єкти;

umweltgerechte Wirtschaft — зелена економіка.

kulturelle Zusammenarbeit — культурне співробітництво

tritt in Kraft — набуває чинності

Аналізуючи наведені приклади, можна стверджувати, що в українському перекладі перекладач послуговується такою перекладацькою трансформацією як перестановка.

Переклад може виконуватися також зі зміною порядку компонентів, зокрема:

Infrastrukturmaßnahmen — заходи з розвитку інфраструктури

Kriegstoten — загиблі у війні

Р.Ф. Проніна виділяє такі основні прийоми перекладу термінів-словосполучень:

- калькування:

illegale Einwanderung – незаконна іміграція;

organisierte Kriminalität — організована злочинність;

leichte Waffen — легка зброя;

humanitäres Recht — гуманітарне право.

- переклад з використанням прийменників. Аналізуючи «Угоду про Асоціацію», ми помітили, що при перекладі термінів-словосполучень прийменники можуть як додаватися, так і опускатися:

Bekämpfung des Terrorismus — боротьба з тероризмом;

Achtung der Vielfalt — повага до різноманітності

Bekämpfung des illegalen Waffenhandels — боротьба з незаконною торгівлею зброєю;

Achtung der Menschenrechte und Grundfreiheiten — повага до прав людини і основоположних свобод

Foren für die Führung des politischen Dialogs — форуми проведення політичного діалогу;

Nichtverbreitung von Massenvernichtungswaffen — нерозповсюдження зброї масового знищення;

Schutzniveau für personenbezogene Daten — рівень захисту персональних даних;

Bestimmung von Prioritäten — визначення пріоритетів;

Entscheidung für Europa — європейський вибір.

- переклад одного або більше членів словосполучення групою слів, що його пояснюють [39]:

Angehörige nationaler Minderheiten — особи, що належать до меншин;

deutsche Kriegstote — загиблі у війнах німецькі громадяни;

ukrainische Kriegstote — загиблі у війні громадяни України.

У наведених останніх трьох прикладах перекладач застосовує описовий переклад.

Юридичні терміни мають як ознаки, характерні для термінів взагалі, так і ознаки, характерні для юридичного стилю. Зокрема, вони мають бути однозначними, тобто позначати тільки одне правове поняття у конкретній галузі права. Наприклад:

nukleare Sicherheit — ядерна безпека;

politische Verfolgung — політичні переслідування.

Вважаємо необхідним виділити у окрему групу **сталі вирази**, які становлять додаткову особливість міжнародних угод [63]. У текстах

“Угоди про Асоціацію” та “Угоди про співпрацю у справах осіб німецького походження” було знайдено такі сталі вирази:

gemeinsame Werte — спільні цінності;

internationale Stabilität und Sicherheit — міжнародна стабільність та безпека;

vertiefte und tragfähige Demokratie — розвинута й стала демократія;

Grundsätze und Bestimmungen — принципи і положення;

Bekämpfung des Terrorismus — боротьба з тероризмом;

Rechten und Pflichten — права та зобов'язання.

Rechtsstaatlichkeit — верховенство права;

internationale Verpflichtungen — міжнародні зобов'язання.

Також важливу роль у юридичних і зокрема німецькомовних текстах мають вирази, пов'язані з вираженням зобов'язань сторін з певних питань [65]. Для перекладу використовується відповідник або виконується переклад семантичних одиниць. Наведемо приклади з текстів міжнародних угод.

«Die Überführung deutscher Kriegstoter aus dem Hoheitsgebiet der Ukraine in die Bundesrepublik Deutschland bedarf der vorherigen Zustimmung der Regierung der Bundesrepublik Deutschland.»

«Перевезення останків загиблих у війнах німецьких громадян з території України до Федеративної Республіки Німеччина потребує попередньої згоди Уряду Федеративної Республіки Німеччина.»

«Die Regierung der Ukraine gestattet eine solche Überführung nur bei Vorliegen dieser Zustimmung.»

«Уряд України дозволятиме здійснення таких перевезень лише при наявності такої згоди.»

У деяких випадках перекладач уникає перенесення таких виразів у переклад, натомість змінюючи структуру речення або виконуючи контекстуальну заміну (більше у п.2.3. цієї роботи):

«Dieses Abkommen regelt die Erhaltung und Pflege der Kriegsgräber der Vertragsparteien im jeweils anderen Staat.»

«Ця Угода стосується збереження військових могил Договірних Сторін і догляду за ними на території обох держав.»

У наведеному прикладі з тексту оригіналу – одне речення, а у вихідному тексті – два.

2.1.3. Скорочення та аббревіатури в міжнародних угодах та їх переклад на українську мову

В «Угоді про Асоціацію» вживаються здебільшого аббревіатури для позначення назв міжнародних організацій та домовленостей. Вони перекладаються розшифровкою, перекладом і подальшою зашифровкою:

«EU — ЄС (die Europäische Union — Європейський Союз)»

«OSZE — ОБСЄ (Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa — Організація з безпеки та співробітництва в Європі)»

«GASP — СЗБП (Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik — Спільна зовнішня та безпекова політика)»

«Gemeinsame Sicherheits- und Verteidigungspolitik (GSVP) — Спільна політика безпеки і оборони (СПБО)»

«Europäische Verteidigungsagentur (EVA) — Європейське оборонне агентство (ЄОА)»

«WTO — СОТ (Welthandelsorganisation — Світова організація торгівлі)».

Окремо виділимо аббревіатури, які за кількістю літер різняться у мові оригіналу та мові перекладу:

«EAG — ЄВРАТОМ (die Europäische Atomgemeinschaft — Європейське співтовариство з атомної енергії). «ЄВРАТОМ» є традиційним перекладом вказаної аббревіатури»

«VN — ООН (Vereinten Nationen — Організація Об'єднаних Націй)».

У цьому випадку різна кількість літер у абрєвіатурах мови оригіналу та мови перекладу зумовлена різним традиційним найменуванням організації у німецькій та українській мовах.

Одні й ті ж терміни не завжди позначаються абрєвіатурами і у мові оригіналу, і у мові перекладу. Зокрема, “PKW” з німецької перекладається не абрєвіатурою, а як «автомобіль» або «транспортний засіб»:

...einen PKW für jede entsandte Fachkraft für den persönlichen Gebrauch/...одного автомобіля на одного відрядженого фахівця для особистого користування.

2.1.4. Модуляція

Модуляція входить до числа лексико-семантичних замін — трансформацій шляхом перекладу лексичних одиниць мови оригіналу такими одиницями мови перекладу, значення яких не збігається з оригінальним, але може бути виведене з останнього за допомогою логічних перетворень. Іншими такими замінами є конкретизація, генералізація та модуляція.

Конкретизація — трансформація, за якої слово або словосполучення мови оригіналу з ширшим предметно-логічним значенням замінюється на слово або словосполучення мови перекладу з вузьким значенням. При перекладі текстів міжнародних угод перекладач застосовує доволі часто такий перекладацький спосіб. Наведені приклади підтверджують це.

«Die Zusammenarbeit bei der Abrüstung»

« Співробітництво в галузі роззброєння»

«Die in Artikel 1 dieses Abkommens genannten Personen haben das Recht, einzeln oder in Gemeinschaft mit anderen Mitgliedern ihrer Gruppe..»

«Особи, зазначені в статті 1 цієї Угоди, мають право поодинокі або спільно з іншими членами своєї меншини...»»

Die in Artikel 1 dieses Abkommens genannten Personen genießen das Recht, ihre Menschenrechte und Grundfreiheiten...»

«Особи, зазначені в статті 1 цієї Угоди, користуються правами людини і основними свободами...»

Генералізація — трансформація, за якої одиниця мови оригіналу з вузьким значенням замінюється одиницею мови перекладу з більш широким значенням. Це перетворення є зворотним конкретизації. Наведемо приклади такої перекладацької трансформації:

«Kulturelle Maßnahmen, insbesondere zur Stärkung beziehungsweise Wiederbelebung der Kenntnis der deutschen Muttersprache, unter anderem durch Ausstattung von Kindergärten, Schulen und Sonntagsschulen»

«Культурних заходи, зокрема для зміцнення чи відродження знань рідної мови шляхом обладнання дитячих садків, шкіл та недільних шкіл...»

«Die Ukraine unterstützt im Rahmen ihres innerstaatlichen Rechts die Durchführung von Förderprogrammen der Bundesrepublik Deutschland...»

«Україна в межах свого законодавства підтримує здійснення Федеративною Республікою Німеччина програм підтримки...»

«Die Vertragsparteien unterstützen gemäß ihren innerstaatlichen Rechtsvorschriften die Teilnahme von Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftlern sowie Expertinnen und Experten beider Länder»

«Сторони згідно зі своїм національним законодавством підтримують участь вчених та експертів обох країн»

Модуляція (смісловий розвиток) – трансформація, за якої слово чи словосполучення мови оригіналу замінюється одиницею мови перекладу, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці. Це один з найскладніших перекладацьких прийомів, оскільки незважаючи на те, що частина таких трансформацій-відповідників зафіксована у словниках, частіше за все таку трансформацію перекладач виконує самостійно,

залежно від контексту. У якості підтвердження цієї думки наведемо приклади з текстів міжнародних угод і їх переклади українською мовою.

«Die Zusammenarbeit beim Schutz personenbezogener Daten kann unter anderem den Austausch von Informationen und von Experten umfassen.»

«Співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати, inter alia, обмін інформацією та експертами.»

«Dieses Abkommen bezieht sich auf folgende Personen»

«До осіб німецького походження, які проживають в Україні, для цілей цієї Угоди відносяться.»

«...ihr persönliches Gepäck, ihren Hausrat einschließlich Möbel und elektrische Geräte, Arzneimittel, Lebensmittel und Getränke...»

«їхнього особистого багажу, особистого майна, включаючи меблі, електроприлади, медикаменти, харчові продукти та напої.»

«Für die Zollabfertigung dieser Gegenstände gilt folgendes...»

«Під час провезення цих предметів діє такий порядок.»

«Die Regierung der Bundesrepublik Deutschland und die Regierung der Ukraine gewährleisten den Schutz der Kriegsgräber und das dauernde Ruherecht für die Kriegstoten der jeweils anderen Seite in ihrem Hoheitsgebiet und bemühen sich, die Umgebung der Kriegsgräberstätten von allen Anlagen freizuhalten, die mit der Würde dieser Stätten nicht vereinbar sind.»

«Уряд України та Уряд Федеративної Республіки Німеччина забезпечують захист військових могил і вічний спокій загиблих у війнах громадян обох держав у своїй державі і прагнуть звільнити територію навколо військових поховань від усіляких споруд, несумісних з гідним виглядом цих місць.»

«Titel II politischer Dialog und Reformen, politische Assoziation, Zusammenarbeit und Annäherung im Bereich der Assen- und Sicherheitspolitik»

«Розділ II. Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики»

2.2. Граматичні трансформації текстів міжнародних угод

До граматичних трансформацій належать:

- синтаксичне уподібнення (дослівний переклад);
- членування речення;
- об'єднання речення;
- граматичні заміни (замінятися можуть форми слова, частини мови, члени речення).

Дослівний переклад – «нульова» трансформація, за якої синтаксична структура оригіналу відповідає аналогічній структурі мови перекладу. Дослівний переклад застосовується, коли у мовах оригіналу та перекладу наявні паралельні синтаксичні структури. Він може призводити до повної відповідності кількості мовних одиниць та порядку їх розташування в оригіналі та перекладі. Дослівний переклад часто застосовується в назвах розділів або статей. Наведемо приклади:

«Allgemeine Grundsätze — Загальні принципи»

«Ziele des politischen Dialogs — Цілі політичного діалогу»

«Internationaler Strafgerichtshof — Міжнародний кримінальний суд»

«Regionale Stabilität — Регіональна стабільність»

«Nichtverbreitung von Massenvernichtungswaffen —

Нерозповсюдження зброї масового знищення.»

Наведемо ще один приклад дослівного перекладу тексту оригіналу міжнародної угоди українською мовою.

«Die Förderung der Achtung der Grundsätze der Souveränität und territorialen Unversehrtheit, Unverletzlichkeit der Grenzen und Unabhängigkeit sowie die Bekämpfung der Verbreitung von Massenvernichtungswaffen, dazugehörigem Material und Trägermitteln sind ebenfalls wesentliche Elemente dieses Abkommens.»

«Забезпечення поваги до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів їхньої доставки також є основними елементами цієї Угоди.»

У наведеному прикладі перекладачеві вдалося дослівно перекласти текст, а зміст було повністю збережено. Разом з тим слід зазначити, що дослівний переклад не завжди можна використати. В текстах міжнародних угод.

Членування речення – трансформація, за якої синтаксична структура речення оригіналу перетворюється на дві або більше предикативні структури мови перекладу. Трансформація членування призводить до перетворення простого речення вихідної мови на складне речення мови перекладу, або до перетворення простого чи складного речення мови оригіналу на два або більше самостійних речення мовою перекладу.

У якості підтвердження наведемо приклад з тексту оригіналу і його переклад українською мовою.

«Die Ukraine gewährleistet, daß den entsandten Fachkräften und den zu ihrem Haushalt gehörenden Familienangehörigen Vorrechte und Immunitäten in dem Umfang eingeräumt werden, wie es für die Erfüllung der Bestimmungen dieses Abkommens notwendig ist.»

«На відряджених фахівців та осіб, що входять до складу їхніх сімей, розповсюджується чинне на території України законодавство. Привілеї та імунітети надаються їм лише в тому обсязі, який є необхідним для виконання положень цієї Угоди.»

У наведеному прикладі в тексті оригіналу маємо складнопідрядне і складносурядне речення зі сполучниками das та und, в українському перекладі – два складнопідрядні речення. Таке членування пояснюється тим, що для німецької мови характерними є довгі речення, що не є типовим для української мови.

Об'єднання речень означає перетворення двох або більше речень у мові оригіналу (зазвичай простих) на одне речення мовою перекладу.

«Dieses Abkommen wird auf die Dauer von fünf Jahren abgeschlossen. Seine Gültigkeit verlängert sich automatisch jeweils um weitere fünf Jahre, sofern nicht eine der beiden Seiten das Abkommen unter Einhaltung einer 6-monatigen Kündigungsfrist zum Ende der entsprechenden Gültigkeitsperiode kündigt und schriftlich auf diplomatischem Weg die andere Seite darüber informiert.»

«Угода залишатиметься чинною протягом п'яти років та автоматично продовжуватиметься на наступні п'ять років, якщо жодна зі Сторін не пізніше як за шість місяців до закінчення терміну її дії письмово не повідомить іншу Сторону дипломатичними каналами про своє рішення припинити дію цієї Угоди.»

« Sollte ein Gelände nach Absatz 1 aus zwingenden öffentlichen Gründen für eine andere Verwendung benötigt werden, so wird statt dessen ein anderes geeignetes Gelände zur Verfügung gestellt. Diejenige Seite, die das bisherige Gelände für eine andere Verwendung benötigt, übernimmt die Kosten für die Umbettung der Toten und für die Herrichtung der neuen Gräber.»

«Якщо ділянка, яку виділено відповідно з пунктом 1 цієї статті, через некучу державну необхідність потрібна для інших цілей, то уряд відповідної держави надає уряду другої держави іншу придатну ділянку і бере на себе витрати по перепохованню померлих і облаштуванню нових могил.»

«Ziel dieser Zusammenarbeit ist es, illegale Drogen zu bekämpfen, das Angebot an illegalen Drogen, den Handel damit und die Nachfrage danach zu verringern und die gesundheitlichen und sozialen Folgen des Drogenmissbrauchs zu bewältigen. Darüber hinaus ist ihr Ziel die Abzweigung chemischer Ausgangsstoffe, die bei der illegalen Herstellung

von Suchtstoffen und psychotropen Substanzen verwendet werden, wirksamer zu verhindern»

«Таке співробітництво спрямоване на боротьбу з незаконним обігом наркотиків, зменшення обсягів постачання, торгівлі та попиту на наркотики, боротьбу з наслідками для здоров'я та соціальними наслідками наркозалежності, а також на більш ефективно запобігання відводу хімічних прекурсорів, що використовуються для нелегального виробництва наркотиків та психотропних речовин.»

У досліджуваному нами матеріалі членування, як і об'єднання речень використовується рідко, оскільки переклад офіційних юридичних документів, зокрема міжнародних угод, виконується настільки близько до дослівного, наскільки це дозволяє адекватність отриманого тексту.

У дослідженні текстів міжнародних угод ми звернули увагу на граматичну трансформацію, а саме на **граматичну заміну**, за якої граматична одиниця оригіналу трансформується в одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. Замінятися може вихідна граматична одиниця будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу. У процесі перекладу завжди відбувається заміна форм вихідної мови формами мови перекладу. Але граматична заміна як трансформація означає не просто вживання у перекладі форм мови перекладу, але відмову від використання форм мови перекладу, аналогічних вихідним, оскільки вони не дозволяють здійснити адекватний переклад. Поширеним видом такої трансформації є заміна частини мови.

Наведемо приклади граматичних замін:

«Außen- und Sicherheitspolitik — Зовнішня та безпекова політика»

«Konfliktverhütung, Krisenbewältigung und militärisch-technologische Zusammenarbeit — Попередження конфліктів, антикризове управління та військово-технічне співробітництво»

«Grundlage der Zusammenarbeit in diesem Bereich sind Modalitäten und Regelungen zwischen der EU und der Ukraine für Konsultationen und Zusammenarbeit bei der Krisenbewältigung.»

« Співробітництво у цій сфері ґрунтується на умовах і домовленостях між Україною та ЄС за результатами як консультацій, так і співробітництва з питань антикризового управління.»

«Die Vertragsparteien sind der Auffassung — Сторони вважають»

«...Verpflichtungen aus internationalen Abrüstungs- und Nichtverbreitungsverträgen und –abkommen»

«...зобов'язаннями в рамках міжнародних договорів та угод у сфері роззброєння і нерозповсюдження»

«Maßnahmen treffen, um alle sonstigen einschlägigen internationalen Übereinkünfte zu unterzeichnen, zu ratifizieren beziehungsweise ihnen beizutreten und sie in vollem Umfang umzusetzen»

«вжиття заходів, за необхідності, для підписання, ратифікації чи приєднання, а також повної імплементації усіх відповідних міжнародних документів»

«Ziel der Zusammenarbeit ist insbesondere, die Justiz zu stärken/Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, gemeinsame Festlegung einer wirksamen Politik zur Verhinderung von illegaler Migration»

« спільному запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією»

Серед граматичних особливостей перекладу договорів та контрактів були виділені:

- різноманітні способи вираження умови:

«Die Vertragsparteien konsultieren einander auf diplomatischem Weg, falls bei der Zusammenarbeit Divergenzen hinsichtlich der Auslegung oder Anwendung dieses Abkommens auftreten.»

«У разі виникнення в процесі співробітництва розбіжностей щодо тлумачення або застосування цієї Угоди, Сторони проводитимуть консультації по дипломатичних каналах.»

«Soweit nachweisbar ehemals vorhandene deutsche Kriegsgräberstätten auf ukrainischem Boden durch zwischenzeitliche infrastrukturelle Veränderungen aufgelassen und die dort bestatteten deutschen Toten nicht mehr zu bergen sind, gestattet die Regierung der Ukraine auf deutschen Antrag hin die Errichtung von Gedenkstätten in schlichter und würdiger Form an diesen ehemaligen Standorten.»

«Якщо Уряд України вважає за необхідне перенесення могил українських громадян-військовослужбовців Радянської Армії на території Федеративної Республіки Німеччина дозволить перепоховання померлих після розгляду поданого йому для погодження відповідного плану, якщо у зв'язку з цим для Німецької Сторони не виникнуть видатки.»

«Im Falle, daß auf deutschem Boden nachträglich ukrainische Kriegstote aufgefunden werden, gewährleistet die Regierung der Bundesrepublik Deutschland deren ordnungsgemäße und würdige Bestattung und die Kennzeichnung dieser Gräber.»

«У разі наступного виявлення на німецькій території загиблих у другій світовій війні громадян України уряд Федеративної Республіки Німеччина забезпечить їх належне і достойне поховання і позначення могил».

«Sofern sich auf deutschen oder ukrainischen Kriegsgräberstätten neben Kriegsgräbern der jeweils anderen Seite auch Gräber von Kriegstoten anderer Staaten befinden, ist diese Tatsache bei Entscheidungen über Erhaltung und Pflege dieser Gräber angemessen zu berücksichtigen.»

«Якщо в межах українських або німецьких військових поховань поряд з військовими могилами громадян обох держав є також могили загиблих у війнах з інших держав, то цей факт має належним чином враховуватись під час винесення рішень щодо збереження цих могил може і догляду за ними.»

«Für den Fall, daß eine der Vertragsparteien eine andere Organisation beauftragen will, wird hierüber Einvernehmen zwischen den Vertragsparteien hergestellt.»

«У разі наміру Німецької Сторони дати відповідне доручення будь-якій іншій організації щодо цього досягається домовленість між Договірними Сторонами.»

«Material und Zubehör, das ausschließlich für die Errichtung, Ausschmückung oder Pflege der Gräber, Gedenkstätten oder Friedhöfe bestimmt ist, bleibt frei von Einfuhrabgaben, wenn den Zollbehörden zusätzlich zur regulären Einfuhrerklärung vorgelegt werden...»

«матеріали та приладдя, призначені для облаштування і прикрашання могил або догляду за могилами, пам'ятними знаками або кладовищами, звільняються під час ввезення від сплати мита, податків та інших зборів, якщо додатково до звичайної митної декларації митним органам подаються...»

«Ist die Verwaltung des Sammellagers nach dem 1. Juli 1950 in die Zuständigkeit deutscher Stellen übergegangen, tritt der Tag vor der Übernahme in deutsche Verwaltung an die Stelle des 30. Juni 1950»

«У випадку коли управління збірного табору було переведене в компетенцію німецької влади після 1 липня 1950 року, зазначений період продовжується з 30 червня 1950 року до дня, який передуює його передачі під німецьке управління.»

«Wird im Einvernehmen zwischen den Vertragsparteien ein Gelände ganz oder teilweise nicht mehr für den vorgesehenen Zweck genutzt, so hat diese Änderung für die Regierung des jeweils begünstigten Staates den Verlust des Nutzungsrechts daran zur Folge.»

«Якщо за згодою Договірних Сторін ділянка повністю або частково перестав використовуватись для передбаченої могили, то в цьому випадку уряд відповідної держави втрачає право користування нею.»

- часте використання складних поширених речень»

«Ein analoger Schutz der Rechte des geistigen Eigentums wird von den Vertragsparteien in Anwendung auf jene wissenschaftlich-technischen Informationen, die sie einander im Laufe der gemeinsamen Arbeiten im Rahmen dieses Abkommens zur Verfügung stellen, gewährleistet.»

«Аналогічний захист прав на інтелектуальну власність забезпечуватиметься Сторонами й стосовно використання науково-технічної інформації, яку вони надаватимуть одна одній під час спільної роботи в рамках цієї Угоди.»

«Die ukrainische Seite nennt das Ministerium für Bildung und Wissenschaft der Ukraine und die österreichische Seite das Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur der Republik Österreich als jene Behörde, die für die Durchführung dieses Abkommens auf staatlicher Ebene zuständig ist.»

«Українська Сторона призначає Міністерство освіти і науки України, а Австрійська Сторона призначає Федеральне міністерство освіти, науки і культури Республіки Австрія бути органами, відповідальними за виконання цієї Угоди на державному рівні.»

«Die Regierung der Ukraine gestattet, ohne daß ihr daraus Kosten entstehen und nachdem ihr ein Plan zur vorherigen Zustimmung vorgelegen hat, der Regierung der Bundesrepublik Deutschland, die Gräber der deutschen Kriegstoten, deren Umbettung die Regierung der Bundesrepublik Deutschland für notwendig erachtet, zusammenzulegen.»

«Уряд України дозволить Уряду Федеративної Республіки Німеччина перенесення могил загиблих у війнах німецьких громадян, перепоховання яких Уряд Федеративної Республіки Німеччина вважає необхідним, якщо в зв'язку з цим для Уряду України не виникнуть видатки, і після розгляду поданого йому для узгодження відповідного плану.»

- прості речення « у більшості випадків ускладнені вставними словами, зворотами, однорідними членами:

«Die Vertragsparteien fördern und unterstützen die Entwicklung direkter wissenschaftlich-technischer Beziehungen zwischen ihren staatlichen Einrichtungen, den Akademien der Wissenschaften, den Hochschuleinrichtungen und wissenschaftlichen Forschungszentren, den Forschungs- und Technologieinstituten sowie zwischen Unternehmen und anderen Institutionen beider Seiten.»

«Сторони надають сприяння і підтримку розвитку прямих науково-технічних зв'язків між державними установами, академіями наук, вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами і центрами, підприємствами та іншими інституціями обох Сторін.»

«Im Rahmen der innerstaatlichen Rechtsvorschriften sowie ihrer internationalen Verpflichtungen gewährleistet jede der Vertragsparteien den Schutz des geistigen Eigentums und die damit verbundenen Rechtsfolgen an den Ergebnissen, die im Rahmen der Zusammenarbeit auf Basis dieses Abkommens geschaffen wurden.»

«Кожна Сторона забезпечує відповідно до свого національного законодавства та міжнародних угод, учасницею яких вона є, захист прав на інтелектуальну власність стосовно результатів, які були одержані в рамках співробітництва на основі цієї Угоди.»

«Jede Vertragspartei übernimmt bei gemeinsamen Projekten gemäß Artikel 3, Ziffer 1 für die von ihr entsandten Personen die Reisekosten und für die von ihr empfangenen Personen die Aufenthaltskosten.»

«При здійсненні спільних проєктів відповідно до Пункту 1 Статті 3 кожна Сторона бере на себе витрати на проїзд під час відрядження своїх представників та витрати, пов'язані з перебуванням запрошених представників іншої Сторони.»

«Der Volksbund kann auch aus der Bundesrepublik Deutschland oder einem anderen Mitgliedstaat der Europäischen Union Geräte, Transportmittel, Material und Zubehör, die für die Durchführung der in diesem Abkommen erwähnten Arbeiten erforderlich sind, in die Ukraine einführen und wieder ausführen.»

«Народна Спілка може з Федеративної Республіки Німеччина або іншої держави-члена Європейської Співдружності ввозити в Україну техніку, транспортні засоби, матеріали та інструменти, які необхідні для виконання зазначених у цій Угоді робіт, та вивозити з України після спеціальної обробки техніку, транспортні засоби, які були ввезені для виконання зазначених у цій Угоді робіт.»

«Die Achtung der demokratischen Grundsätze, Menschenrechte und Grundfreiheiten, wie sie insbesondere in der Schlussakte der Konferenz über Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa in Helsinki von 1975, der Pariser Charta für ein neues Europa von 1990 und anderen einschlägigen Menschenrechtsübereinkünften, darunter die Allgemeine Erklärung der Menschenrechte der VN und die Europäische Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten, festgelegt sind, sowie die Achtung des Rechtsstaatsprinzips sind die Grundlage der Innen- und der Außenpolitik der Vertragsparteien und wesentliche Elemente dieses Abkommens.»

- переважання пасивних конструкцій як у вихідному тексті, так і в перекладі.

«Für notwendig erachtete Änderungen der Grenzen von als Kriegsgräberstätten genutzten Geländeflächen werden in gegenseitigem Einvernehmen zwischen den Vertragsparteien oder den von Ihnen bezeichneten Stellen geklärt.»

«Всі питання про зміну кордонів ділянок, що використовуються під військові поховання, які в майбутньому можуть стати необхідними, вирішуватимуться за взаємною згодою Договірних Сторін або уповноважених ними організаціями.»

«Über jede Umbettung eines deutschen Kriegstoten wird ein Protokoll angefertigt, in dem die alte und die neue Grablage, die Personalien, die Beschriftung der Erkennungsmarke oder andere Identifizierungsmerkmale genannt sind. Eine Ausfertigung dieses Protokolls wird der Regierung der Ukraine übermittelt.»

«Про кожне перепоховання загиблого у війнах з Німецької Сторони укладається протокол, у якому зазначається колишнє і нове розташування могил, особисті дані, напис на особистому знаку або інші розпізнавальні ознаки. Один примірник цього протоколу передається Уряду України.»

«Geräte und Transportmittel, die vorübergehend eingeführt werden, werden bei ihrer Einfuhr in die Ukraine mit dem Vorbehalt abgefertigt, daß die genannten Geräte und Transportmittel nach Beendigung der Arbeiten wieder ausgeführt werden»

«митне оформлення технічних і транспортних засобів, що тимчасово ввозяться в Україну, здійснюється згідно з чинним законодавством України.»

«Geschehen zu Bonn am 29. Mai 1996 in zwei Urschriften, jede in deutscher und ukrainischer Sprache...»

« Здійснено в м.Києві 10 червня 1993 року в двох примірниках, кожний українською і німецькою мовами.»

Наведені приклади підкреслюють, що більшість речень юридичних текстів мають великий розмір (фактично, в “Угоді про Асоціацію” ціла стаття може бути одним дуже довгим реченням). Через це кожна думка починається з нового абзацу та являє собою окремий підпункт або навіть параграф. Це може бути перелік об’єктів або суб’єктів, які мають місце у договорі, перелік дій, які сторони зобов’язуються здійснити тощо. Таким чином, параграф може виражатися як реченням, так і фразою. Наведемо декілька відносно негроміздких прикладів з “Угоди про науково-технічне співробітництво”:

«Die Regierung der Republik Österreich und das Ministerkabinett der Ukraine, nachstehend „Vertragsparteien“ genannt, haben, geleitet vom Bestreben zur Entwicklung der Zusammenarbeit im wissenschaftlichen und technischen Bereich, vom Bestreben der Vertiefung der Freundschaftsbeziehungen zwischen beiden Ländern sowie

*von der Absicht, den wissenschaftlichen und technischen Fortschritt zum Wohle beider Staaten zu fördern,
in der Erkenntnis, dass die wissenschaftliche und technische Zusammenarbeit ein wichtiger Bestandteil der bilateralen Beziehungen ist und
mit Rücksicht auf die historischen Verbindungen einerseits und im Hinblick auf die von der Ukraine angestrebte europäische Perspektive, die von Österreich unterstützt wird, andererseits,*

Folgendes vereinbart»

«Кабінет Міністрів України та Уряд Республіки Австрія, далі — Сторони,

прагнучи розвивати співробітництво в галузі науки і техніки, зміцнювати дружні зв'язки і взаєморозуміння між обома країнами та сприяти науково-технічному прогресові задля добробуту обох країн,

усвідомлюючи, що науково-технічне співробітництво є важливою складовою частиною двосторонніх відносин,

беручи до уваги історичні зв'язки, з одного боку, та з огляду на європейську перспективу, якої прагне Україна та яка підтримується Австрією, з іншого боку,

домовилися про таке»

«Formen der Zusammenarbeit, die in Artikel 1 dieses Abkommens vorgesehen ist, können unter anderen Folgende sein:

- 1. Austausch von Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftlern sowie Fachleuten im Rahmen bilateraler, von den Vertragsparteien genehmigter Projekte zur Durchführung der gemeinsamen wissenschaftlich-technischen Zusammenarbeit*
- 2. Gemeinsame wissenschaftliche Seminare, Konferenzen und Ausstellungen*
- 3. Austausch von wissenschaftlichen und technischen Informationen*

4. *Forschungskooperationen, die in bestehende und zukünftige europäische und internationale Projekte eingebunden werden können»*

«Співробітництво, яке передбачено в Статті 1 цієї Угоди, може здійснюватися, зокрема, в таких формах:

1. Обмін ученими та фахівцями в рамках затверджених обома Сторонами двосторонніх проєктів з реалізації спільного науково-технічного співробітництва.

2. Спільні наукові семінари, конференції, виставки.

3. Обмін науково-технічною інформацією.

4. Спільні дослідження, які можуть бути включені у діючі і майбутні європейські та міжнародні проєкти.» [13]

Т.Р. Кияк виділяв такі граматичні особливості німецької та української мов, які впливають на переклад і з якими зустрілися перекладачі при перекладі аналізованих нами міжнародних угод:

- розбіжності граматичних категорій та форм, зокрема наявність у німецькій мові артиклів (у тексті досліджуваних нами угод вони зазвичай опускаються у перекладі). Наведемо приклади:

«einen geeigneten Rahmen für einen intensiveren politischen Dialog in allen Bereichen von beiderseitigem Interesse zu bieten»

«забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес»

«Die Vertragsparteien erkennen an, dass sich ihre Beziehungen auf die Grundsätze der freien Marktwirtschaft stützen. Rechtsstaatlichkeit, verantwortungsvolle Staatsführung, die Bekämpfung der Korruption, die Bekämpfung der verschiedenen Formen der grenzüberschreitenden organisierten Kriminalität und des Terrorismus, die Förderung der nachhaltigen Entwicklung und der wirksame Multilateralismus sind für die Intensivierung der Beziehungen zwischen den Vertragsparteien von zentraler Bedeutung.»

«Сторони визнають, що принципи вільної ринкової економіки становлять основу для їхніх відносин. Верховенство права, належне

врядування, боротьба з корупцією, боротьба з різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку і ефективній багатосторонності є головними принципами для посилення відносин між Сторонами.»

- відмінне частотне навантаження активного та пасивного стану (більше у п.2.3.1);

- специфіка вираження:

«die Zusammenarbeit beim Grenzmanagement kann unter anderem Ausbildung, einen Austausch bewährter Methoden einschließlich technologischer Aspekte, einen Informationsaustausch im Einklang mit den geltenden Vorschriften und, falls angezeigt, einen Austausch von Verbindungsbeamten umfassen»

«Співробітництво у сфері управління кордонами може включати, inter alia, навчання, обмін найкращими практиками, зокрема технологічні аспекти, обмін інформацією з дотриманням встановлених правил та, у разі потреби, обмін офіцерами зв'язку;

Behandlung der Arbeitnehmer — поводження з працівниками»

«Im Einklang mit den geltenden einschlägigen unionsrechtlichen und einzelstaatlichen Vorschriften konzentriert sich die Zusammenarbeit insbesondere auf Folgendes»

«Zгідно з відповідним законодавством ЄС та чинним національним законодавством, співробітництво буде, зокрема, зосереджуватись на...»

«IN DEM BEKENNTNIS zu engen, dauerhaften Beziehungen auf der Grundlage gemeinsamer Werte...»

«ВІДДАНІ тісним і тривалим відносинам, які ґрунтуються на спільних цінностях...»

«IN ANBETRACHT der Bedeutung, die die Ukraine ihrer europäischen Identität beimisst...»

«ВІДЗНАЧАЮЧИ важливість, яку надає Україна своїй європейській ідентичності»

«IN ANERKENNUNG der Tatsache, dass die politische Assoziation und die wirtschaftliche Integration zwischen der Ukraine und der Europäischen Union von Fortschritten bei der Umsetzung dieses Abkommens und der Erfolgsbilanz der Ukraine bei der Sicherstellung der Achtung gemeinsamer Werte sowie von Fortschritten bei der Annäherung an die EU im politischen, wirtschaftlichen und rechtlichen Bereich abhängen»

«ВИЗНАЮЧИ, що політична асоціація та економічна інтеграція України з Європейським Союзом залежатиме від прогресу в імплементації цієї Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах»

- різнотипність вираження "формального" підмета та додатка, неможливих у структурі українського речення (man, es):

«Ziel dieses Kapitels ist es, den Handel zwischen den Vertragsparteien mit Waren, die Gegenstand gesundheitspolizeilicher und pflanzenschutzrechtlicher Maßnahmen sind, zu erleichtern und gleichzeitig die Gesundheit und das Leben von Menschen, Tieren und Pflanzen zu schützen.»

«Метою цієї Глави є сприяння здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами між Сторонами, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин та рослин.»

«IN DER ERKENNTNIS, wie wichtig es ist, dass zu gegebener Zeit eine Regelung für visumfreies Reisen für die Staatsbürger der Ukraine eingeführt wird, sofern die Voraussetzungen für eine gut gesteuerte und gesicherte Mobilität erfüllt sind...»

«ВИЗНАЮЧИ важливість запровадження безвізового режиму для громадян України у відповідний час після створення умов для добре керованого та безпечного пересування людей»

«IN BEKRÄFTIGUNG der Tatsache, dass die Bestimmungen dieses Abkommens, die in den Geltungsbereich von Titel V des Dritten Teils des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union fallen, das Vereinigte Königreich und Irland als eigene Vertragsparteien und nicht als Teil der Europäischen Union binden, es sei denn, die Europäische Union notifiziert der Ukraine gemeinsam mit dem Vereinigten Königreich und/oder Irland, dass das Vereinigte Königreich und/oder Irland im Einklang mit Protokoll Nr. 21 über die Position des Vereinigten Königreichs und Irlands hinsichtlich des Raums der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts im Anhang des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union als Teil der Europäischen Union gebunden sind.»

«ПІДТВЕРДЖУЮЧИ, що положення цієї Угоди, які підпадають під дію Частини III, Розділу V Договору про функціонування Європейського Союзу, визначають Сполучене Королівство та Ірландію як окремі Договірні Сторони, а не як частину Європейського Союзу доти, доки Європейський Союз разом зі Сполученим Королівством та/або Ірландією спільно не повідомлять Україні про те, що Сполучене Королівство або Ірландія взяли на себе зобов'язання як частини Європейського Союзу відповідно до Протоколу № 21 про позицію Сполученого Королівства та Ірландії стосовно сфери свободи, безпеки та юстиції, який додається до Договору про функціонування Європейського Союзу.»

«Die Vertragsparteien dürfen bei der Einfuhr einer Ware aus dem Gebiet der anderen Vertragspartei oder bei der Ausfuhr einer Ware oder dem Verkauf einer Ware zwecks Ausfuhr in das Gebiet der anderen Vertragspartei keine Verbote oder Beschränkungen oder Maßnahmen gleicher Wirkung erlassen oder beibehalten, es sei denn, dieses Abkommen oder Artikel XI GATT 1994 und die Anmerkungen zu seiner Auslegung sehen etwas anderes vor.»

«Жодна Сторона не повинна запроваджувати або зберігати в силі будь-які заборони чи обмеження або заходи еквівалентної дії щодо імпорту будь-якого товару іншої Сторони або експорту чи продажу для експорту будь-якого товару, призначеного для території іншої Сторони, за винятком випадків, передбачених в цій Угоді або відповідно до Статті XI ГАТТ 1994 та її приміток щодо тлумачення.»

2.3. Лексико-граматичні трансформації текстів міжнародних угод

До лексико-граматичних трансформацій відносяться такі прийоми:

- антонімічний переклад;
- конверсна трансформація;
- адекватна заміна;
- метафоризація/деметафоризація;
- експлікація — описовий переклад/імплікація;
- компенсація;
- лексичні додавання;
- опущення;
- контекстуальна заміна чи okazіональна відповідність;
- ідеоматизація/деідеоматизація. [Васильєва «Виды переводческих трансформаций»]

Зупинимось на кожному з видів лексико-граматичних трансформацій і наведемо їх приклади з текстів міжнародних угод.

Антонімічний переклад — це лексико-граматична трансформація, за якої ствердна форма в мові оригіналу замінюється на негативну в мові перекладі або навпаки негативна на ствердну. Це супроводжується заміною лексичної одиниці тексту оригіналу на одиницю у тексті перекладу з протилежним значенням. В рамках антонімічного перекладу одиниця вихідної мови може замінюватися не тільки прямо протилежною одиницею мови перекладу, але й іншими словами та поєднаннями, що

виражають протилежну думку. Наведемо приклади антонімічного перекладу текстів міжнародних угод.

«Weder die entsandten Fachkräfte noch die Bundesrepublik Deutschland werden für Schäden haftbar gemacht, die bei Erfüllung von Aufgaben im Rahmen der abgestimmten Projekte durch die entsandten Fachkräfte verursacht werden, außer in den Fällen, in denen die Bundesrepublik Deutschland und die Ukraine gemeinsam feststellen, daß diese Schäden grob fahrlässig oder vorsätzlich durch die entsandten Fachkräfte verursacht wurden»

«Відряджені фахівці або Федеративна Республіка Німеччина нестимуть відповідальність за шкоду, що може бути заподіяна під час виконання відрядженими фахівцями завдань у межах узгоджених проектів, якщо Федеративна Республіка Німеччина і Україна спільно встановлять, що таку шкоду заподіяно внаслідок грубої необережності або зумисних дій відряджених фахівців.»

«die entsandten Fachkräfte benötigen für ihre Tätigkeit in der Ukraine keine Arbeitserlaubnis»

«відрядженим фахівцям для їхньої діяльності в Україні не потрібно одержувати дозвіл на працю.»

Конверсна трансформація дещо схожа з антонімічним перекладом, але протиставлення здійснюється у іншому відношенні. За конверсної трансформації у перекладі описується те саме ставлення між суб'єктом і об'єктом, що і в оригіналі, тільки з іншої сторони. Наприклад, у німецькому реченні, наведеному нижче, роль підмета виконує “Achtung”, “повага”, а в українському перекладі активна роль переходить до слова “співробітництво”. Наведемо приклад конверсної трансформації із тексту міжнародної угоди:

«Die Achtung der Menschenrechte und Grundfreiheiten ist Richtschnur der gesamten Zusammenarbeit im Bereich Recht, Freiheit und Sicherheit.»

«Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод.»

Лексичні додавання – використання додаткових лексичних одиниць у тексті перекладу для вираження імпліцитних елементів змісту оригіналу.

У перекладах текстів міжнародних угод перекладачі часто використовують такий вид трансформації, наприклад:

«Migrationsfragen — проблемні питання у сфері міграції»

«Dialog und Zusammenarbeit bei internen Reformen — Діалог і співробітництво з питань внутрішніх реформ»

«Die Durchführung dieses Abkommens — Виконання положень цієї Угоди»

«Die Bundesrepublik Deutschland und die Ukraine werden bei der Bewahrung und Aufrechterhaltung der nationalen Identität der in Artikel 1 dieses Abkommens; genannten Personen eng zusammenarbeiten.»

«Україна та Федеративна Республіка Німеччина будуть тісно співпрацювати у справі розвитку та збереження національної та культурної самобутності осіб, зазначених в статті 1 цієї Угоди.»

Опущення – уникання у перекладі семантично надлишкових слів, значення яких нерелевантне чи легко відновлюються у контексті. Опускатися можуть як окремі слова (незалежно від частини мови), так і словосполучення. Зокрема, у досліджуваному матеріалі ми зустріли такі опущення займенників, прикметників, інших частин мови та поширених словосполучень:

«beziehen in ihre Zusammenarbeit/залучатимуть до співпраці»

«Bekämpfung der wahren Ursachen der Migration/подолання причин виникнення міграції»

*«Angehörige nationaler Minderheiten/особи, які належать до меншин;
IN DEM BEKENNTNIS zur erneuten Bekräftigung der internationalen Verpflichtungen/ВІДДАНІ підтвердженню міжнародних зобов'язань»*

«*IN BEKRÄFTIGUNG der Tatsache, dass die Europäische Union die auf Europa gerichteten Bestrebungen der Ukraine anerkennt*»

«*ПІДТВЕРДЖУЮЧИ, що Європейський Союз визнає європейські прагнення України*»;

«*Die Vertragsparteien bekräftigen erneut die Bedeutung/Сторони підтверджують важливість*»

«*die entsandten Fachkräfte und die zu ihrem Haushalt gehörenden Familienangehörigen werden für die gesamte Dauer ihres Aufenthalts in der Ukraine von Zoll und Zollgebühren befreit/відряджені фахівці та члени їхніх сімей на весь час їхнього перебування звільняються від сплати мита, митних зборів.*»

«*Für die Durchführung dieses Abkommens setzen die Vertragsparteien eine österreichisch-ukrainische Gemischte Kommission für wissenschaftliche und technische Zusammenarbeit ein im Folgenden Gemischte Kommission genannt, die aus Mitgliedern besteht, die von jeder Vertragspartei bestellt werden.*»

«*З метою виконання цієї Угоди Сторони створюють українсько-австрійську Змішану комісію з питань науково-технічного співробітництва (далі — Змішана комісія), члени якої призначаються кожною із Сторін.*»

«*Abkommen zwischen der Regierung der Republik Österreich und dem Ministerkabinett der Ukraine über die Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Wissenschaft und Technik*» Угода про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія»

Експлікація — трансформація, за якої виконується заміна лексичної одиниці вихідної мови на словосполучення, яке експлікує (роз'яснює) її значення мовою перекладу. Експлікацією можна передати значення будь-якого слова, що не має точного відповідника. Її недоліком є багатослівність, тому використання вказаного прийому не завжди доцільне, незважаючи на його ефективність. У більшості випадків

експлікується один термін, слово або вираз, що підтверджують наступні приклади:

«Schleuserkriminalität — незаконне переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон»

Однак у цьому прикладі трансформація використовується одразу для двох термінів:

«Möglichkeiten für die Bekämpfung der Schleuser- und Menschenhändlernetze/методи боротьби з організованими злочинними групами, що здійснюють незаконне переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми.»

Компенсація — трансформація, за якої відтінки змісту, втрачені через різницю у мовах оригіналу та перекладу, передаються у перекладі будь-яким іншим засобом, іноді навіть не в тому ж реченні, або абзаці. Наведемо приклад компенсації у перекладі досліджуваного тексту:

«Geldwäsche — легалізація (відмивання) коштів»

«Deutsch-Ukrainischen Regierungskommission — українсько-німецька міжурядова комісія»

«Die Regierung der Bundesrepublik Deutschland beauftragt den "Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e.V." (nachstehend "Volksbund" genannt) mit der technischen Durchführung der Aufgaben in der Ukraine, die sich aus diesem Abkommen für die deutsche Seite ergeben.»

«Уряд Федеративної Республіки Німеччина доручає технічне здійснення завдань в Україні, що впливають для Німецької Сторони з цієї Угоди, Німецькій народній Спілці по догляду за військовими могилами і далі іменуються "Народна Спілка", і несе відповідальність за її дію».

Контекстуальна заміна чи оказіональна відповідність — трансформація, за якої виконується нерегулярний, винятковий переклад одиниці оригіналу, функціональний тільки у конкретному контексті. Підтвердженням цього є наступний приклад:

«IN DEM BEKENNTNIS zur schrittweisen Annäherung der Rechtsvorschriften der Ukraine an die der Union nach Maßgabe dieses Abkommens und zu ihrer wirksamen Anwendung»

«ЗОБОВ'ЯЗУЮЧИСЬ забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до acquis ЄС відповідно до напрямів, визначених у цій Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання»

«Ukrainische Staatsangehörige, die ihren ständigen Wohnsitz im Hoheitsgebiet der Ukraine haben und sich nach ethnischen, kulturellen, sprachlichen und religiösen Kriterien der deutschen nationalen Minderheit zuordnen»

«громадяни України, які постійно проживають на території України і відносять себе за етнічними, культурними, мовними і релігійними особливостями до німецької національної меншини»

«"ukrainische Kriegsgräber" Gräber ukrainischer Kriegstoter, die im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland liegen; f) "ukrainische Kriegsgräberstätten"; Geländeflächen im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland, auf denen ukrainische Kriegstote bestattet sind.)»

«могили українських громадян — військовослужбовців Радянської Армії, що знаходяться на території Федеративної Республіки Німеччина", "військові поховання українських громадян-військовослужбовців Радянської Армії на території Федеративної Республіки Німеччина, де поховані загиблі в другій світовій війні українські громадяни-військовослужбовці Радянської Армії".»

«Bei der Ausbettung von Kriegstoten zur Überführung können Vertreter der zuständigen Behörden beider Vertragsparteien anwesend sein.»

«Під час ексгумації останків загиблих у війнах з метою їх перевезення повинні бути присутніми представники влади Договірних Сторін.»

Деякі з вказаних лексико-граматичних трансформацій не використовуються або майже не використовуються у перекладі

юридичних текстів. Зокрема, в аналізованих міжнародних угодах не було знайдено: адекватну заміну, деметафоризацію / метафоризацію, ідеоматизацію / деїдеоматизацію.

2.3.1. Пасивні конструкції та особливості їх перекладу

Пасивні конструкції використовуються в тих випадках, коли важливою є дія, а не суб'єкт, який її виконує. У німецькій мові пасивні звороти вживаються частіше, ніж українською, однак у перекладах німецькомовних міжнародних угод перекладач намагається, де це можливо, зберігати пасив українською. Наведемо приклади:

«Zwischen der Union und ihren Mitgliedstaaten einerseits und der Ukraine andererseits wird eine Assoziation gegründet.»

«Цим документом створюється асоціація між Україною, з однієї сторони, та Союзом і його державами-членами, з іншої сторони.»

«Dieser Dialog wird auf der Grundlage der fundamentalen Grundsätze der Solidarität, des gegenseitigen Vertrauens, der gemeinsamen Verantwortung und der Partnerschaft geführt.»

«Такий діалог грунтується на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства.»

«Die Tagungen der Gemischten Kommission werden abwechselnd in der Ukraine und in Österreich stattfinden. Die Termine der Tagungen werden auf diplomatischem Weg vereinbart.»

«Засідання Змішаної комісії будуть проводитись по чергово в Україні і Австрії. Строки проведення засідання будуть погоджуватись дипломатичними каналами.»

У німецькій мові існують дві форми пасиву – пасив дії – Passiv та пасив стану – Stativ. Для утворення цих двох форм пасиву використовуються допоміжні дієслова werden та sein відповідно та Partizip II основного дієслова.

Пасив дії означає процес, дію або зміну стану. Такі конструкції можуть перекладатися українською невизначено-особовими чи пасивними реченнями, наприклад:

«Eine detaillierte Liste von Materialien und Ausrüstungsgegenständen wird durch die für die jeweiligen Projekte zuständigen Stellen der Bundesrepublik Deutschland und der Ukraine festgelegt.»

«Детальний перелік матеріалів та обладнання визначається уповноваженими органами України та Федеративної Республіки Німеччина для кожного конкретного проекту.»

«Für einzelne Bereiche der Zusammenarbeit können Unterkommissionen und andere Organe gebildet werden./Для роботи на окремих напрямках співробітництва можуть утворюватися підкомісії та інші органи.»

Пасив стану виражає статичний стан, результат попереднього динамічного процесу, наприклад:

«Die Ukraine trägt dafür Sorge, daß Vertreter der deutschen Minderheit als Teil der ukrainischen Delegation beteiligt sind, und ernennt diese Vertreter.»

«Україна забезпечує участь у роботі української частини українсько-німецької міжурядової Комісії особам, які належать до німецької меншини в Україні, та визначає конкретний їх перелік.»

«Formen der Zusammenarbeit, die in Artikel 1 dieses Abkommens vorgesehen ist, können unter anderen Folgende sein...»

«Співробітництво, яке передбачено в Статті 1 цієї Угоди, може здійснюватися, зокрема, в таких формах...»

Прийменник **von (Dativ)** використовується в пасивній конструкції, коли виконувач дії сприймається як цілеспрямована, активна сила (переважно живі істоти).

Weitere Verfahren und Mechanismen für den politischen Dialog, einschließlich außerordentlicher Konsultationen, werden von den Vertragsparteien im gegenseitigen Einvernehmen eingerichtet./Інші процедури та механізми політичного діалогу, у тому числі

позачергові консультації, встановлюються Сторонами за взаємною згодою.

sollten die bestehenden Erleichterungen für den Zugang ukrainischer Arbeitnehmer zur Beschäftigung, die von Mitgliedstaaten in bilateralen Abkommen gewährt werden, erhalten und nach Möglichkeit verbessert werden/ існуючі можливості доступу до зайнятості для українських працівників, надані державами-членами згідно з двосторонніми договорами, мають бути збережені та, у разі можливості, покращені.

Прийменник **durch** (**Akkusativ**) використовується для позначення причини, способу дії або рушійної сили, що діє неактивно або несвідомо (переважно неживі предмети або процеси).

Eigentumsrechte an Grund und Boden werden durch dieses Abkommen nicht berührt./Права власності не зачіпаються цією Угодою.

Прийменник **mit** (**Dativ**) використовується для позначення інструмента дії.

Die Vertragsparteien behandeln Herausforderungen im Zusammenhang mit diesen Grundsätzen rechtzeitig und kohärent im Rahmen des politischen Dialogs auf allen geeigneten Ebenen, die in diesem Abkommen vorgesehen sind, einschließlich auf Ministerebene./Сторони будуть вчасно та послідовно реагувати на спроби зашкодити цим принципам на всіх можливих рівнях політичного діалогу, передбачених у цій Угоді, зокрема на міністерському рівні.[9].

2.3.2. Синтаксичні особливості міжнародних угод та їх відтворення при перекладі

Н. Васильєва стверджує, що основою всіх перекладацьких трансформацій є перефразування та/або підстановка. [8] Ступінь радикальності перекладацьких трансформацій може сильно різнитися — від незначних відмінностей перекладного тексту від оригіналу до вільного або парадоксального перекладу.

Важливо, мовні одиниці якого з рівнів зазнають змін. Мовні рівні — це підсистеми загальної системи мови, кожна з яких характеризується сукупністю однорідних одиниць та категорій мови, а також правил, що регулюють їхнє використання. Вирізняються такі рівні мови:

- фонетичний;
- граматичний: морфологічний та/або синтаксичний;
- лексичний: лексичний, семантичний та ін.

Фонетичне перетворення вихідного висловлювання не вважається трансформацією, оскільки є неминучим у процесі перекладу.

Особливістю **синтаксичних трансформацій** є мінімальність їх впливу на передачу змісту.

Синтаксична трансформація може полягати у заміні одного типу синтаксичної конструкції іншим. Наведемо приклади таких трансформацій:

«Personen deutscher Abstammung, die aus dem heutigen Hoheitsgebiet der Ukraine zwangsweise umgesiedelt wurden, und deren Nachkommen, die während der Geltungsdauer dieses Abkommens dorthin zurückkehren.»

«Особи німецького походження та їхні нащадки, які були примусово переселені з території України і повертатимуться в Україну в період дії цієї Угоди.»

«Die entsandten Fachkräfte werden von Steuern und sonstigen Abgaben auf Einkommen befreit; dies betrifft auch die Gehälter und Zulagen, die von der Bundesrepublik Deutschland gezahlt werden»

«Відряджені фахівці звільняються від сплати податків та будь-яких інших зборів з доходів, включаючи заробітну плату та надбавки, що виплачуються Федеративною Республікою Німеччина.»

«Die Vertragsparteien werden gemäß diesem Abkommen in Übereinstimmung mit innerstaatlichen Rechtsvorschriften die wissenschaftliche und technische Zusammenarbeit auf Basis von Gleichberechtigung und gegenseitigem Nutzen fördern.»

«Сторони відповідно до цієї Угоди та свого національного законодавства сприятимуть співробітництву в галузі науки і техніки на основі рівноправності та взаємної вигоди.»

« Die entsendenden Organisationen der Vertragsparteien stellen sicher, dass die entsandten Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftler sowie Fachleute ausreichend krankenversichert sind und unterstützen bei Bedarf die Beschaffung einer angemessenen Unterkunft für die Vertreter der anderen Vertragspartei.»

«Організації Сторін, що відряджають своїх учених та експертів, забезпечують достатнє медичне страхування та надають, у разі необхідності, підтримку при пошуку відповідного місця проживання для представників іншої Сторони.»

«Die Regierung der Bundesrepublik Deutschland ist berechtigt, auf ihre Kosten die deutschen Kriegsgräber und deutschen Kriegsgräberstätten in der Ukraine herzurichten und zu pflegen.»

«Уряд Федеративної Республіки Німеччина вправі за свій рахунок здійснювати облаштування німецьких військових могил і німецьких військових поховань в Україні та догляд за ними.»

«Der Zustimmung der Regierung der Bundesrepublik Deutschland bedürfen auch Anträge an die Regierung der Ukraine, die die Überführung deutscher Kriegstoter in Drittländer zum Zweck haben.»

«Згода Уряду Федеративної Республіки Німеччина потрібна також щодо клопотань, одержаних Урядом України, які мають на меті перевезення останків загиблих у війнах німецьких громадян у треті країни.»

«Alle Kosten und Gebühren für die Ausbettung und Überführung von deutschen oder ukrainischen Kriegstoten ins Ausland gehen zu Lasten der Antragsteller.»

«Всі витрати і збори по ексгумації і перевезенню за кордон останків загиблих у війнах українських і німецьких громадян сплачує сторона, яка подає клопотання.»

«Der Volksbund sorgt dafür, daß bei Bauarbeiten alle hygiene- und gesundheitsrechtlichen Anforderungen beachtet werden, die die ukrainischen Gesetze vorsehen.»

«Народна Спілка забезпечує дотримання всіх правових норм, що регулюють питання гігієни та охорони здоров'я, які передбачені законами України, і взаємодіє для цього з відповідними органами.»

«Vorbehaltlich der in den Mitgliedstaaten und der EU geltenden Rechtsvorschriften, Bedingungen und Verfahren wird den Arbeitnehmern, die die Staatsangehörigkeit der Ukraine besitzen und im Hoheitsgebiet eines Mitgliedstaats legal beschäftigt sind, eine Behandlung gewährt, die insichtlich der Arbeits-, Entlohnungs- und Kündigungsbedingungen keine auf der Staatsangehörigkeit beruhende Diskriminierung gegenüber den Staatsangehörigen des betreffenden Mitgliedstaats bewirkt.»

«Відповідно до законів, умов та процедур, що застосовуються у державі-члені та в ЄС, ставлення до працівників, які є громадянами України та які законно працевлаштовані на території держави-члена, має бути вільним від будь-якої дискримінації на підставі громадянства стосовно умов праці, винагороди або звільнення порівняно з громадянами цієї держави-члена.»

Трансформації нечасто використовуються у чистому вигляді. Зазвичай вони комбінуються. Наприклад, морфологічна трансформація, як правило, можлива лише у поєднанні з перетворенням синтаксичної структури, оскільки «перетворення» однієї частини мови на іншу у більшості випадків пов'язане і зі зміною її синтаксичного статусу, оскільки кожна частина мови використовує конкретні синтаксичні функції у більшості випадків: дієслово виступає як присудок, прислівник як обставина тощо.

Висновки до другого розділу

У другому розділі було досліджено лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації міжнародних угод. В процесі дослідження було виявлено, що до лексичних трансформацій відносяться транскрибування та транслітерація, калькування та лексико-семантичні заміни: конкретизація, генералізація, модуляція. Наведено приклади таких трансформацій і зроблено їх аналіз. З'ясовано, що в текстах міжнародних угод транскрибування і транслітерація використовуються не часто.

У текстах міжнародних угод значне місце посідають терміни та професіоналізми, а саме: прості терміни (складаються з одного слова), складні (складаються із двох або більше слів, які пишуться разом або через дефіс) і терміни-словосполучення (складаються з кількох компонентів (слів)). Ми дійшли висновку, що одні й ті ж терміни не завжди позначаються аббревіатурами і у мові оригіналу, і у мові перекладу.

Значну увагу в роботі було зосереджено на граматичних труднощах перекладу текстів міжнародних угод.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В процесі дослідження текстів міжнародних угод ми дійшли таких висновків:

1. Досліджувані тексти вирізняються насиченістю спеціальною юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні терміни та реалії (der Rechtsanwalt, das Gericht, die Urkunde).

2. Має місце загальноживана лексика у її звичному значенні (das Dokument, der Brief) та загальноживана лексика зі спеціальним, а не звичним значенням (der Titel, der Schein).

3. Наявність скорочень, які переважно зустрічаються тільки в текстах галузі права (a. d. D. = an diesem Datum цього числа, s.a. – siehe auch – дивись також).

4. Тексти міжнародних угод характеризуються запозиченнями з латинської (de lege lata, de lege ferenda, corpus delicti), які часто не перекладаються.

Multilateralismus — багатосторонність;

5. Часто використовуються дієслова у пасивному стані (Der Täter wird vernommen. Die Festnahme wurde blitzschnell durchgeführt. Neue Beweise seiner Schuld werden dem Beschuldigten vorgelegt.)

6. Особливістю синтаксичних трансформацій є мінімальність їх впливу на передачу змісту.

Таким чином ми з'ясували, що трансформації нечасто використовуються у чистому вигляді. Зазвичай вони комбінуються. Наприклад, морфологічна трансформація, як правило, можлива лише у поєднанні з перетворенням синтаксичної структури, оскільки «перетворення» однієї частини мови на іншу у більшості випадків пов'язане і зі зміною її синтаксичного статусу, оскільки кожна частина мови використовує конкретні синтаксичні функції у більшості випадків: дієслово виступає як присудок, прислівник як обставина тощо. Все це спричиняє труднощі при перекладі юридичних текстів, до яких відносяться і міжнародні угоди і вимагає від перекладача ґрунтовних знань граматичних особливостей цільової мови і вихідної мови (в нашому випадку німецької та української мови), а також досконалим володінням перекладацькими трансформаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук О. Українська юридична термінологія/ О. Андрійчук// Юридична газета. – 2006. – №8 (68). – С. 6–10
2. Артикуца Н. В. Мова і правова культура/ Н. В. Артикуца// Мова і культура: Наук. видання/ Ін-т філології Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка; НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2003. – Т. 8., Вип. 6. – С. 192–215.
3. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: навч. посіб./ Н. В. Артикуца. – К.: Стилос, 2004. – 200 с.
4. Баклан І. Фальшиві друзі» в перекладі юридичної літератури (на матеріалі німецької та української правничих терміносистем)/ І.Баклан// Національний авіаційний університет. — К.: — С.15-19
5. Барабаш О. В., Мещерякова О. В. Юридический текст: проблема интерпретации и перевода // Известия высших учебных заведений. Гуманитарные науки. 2013. № 3. С. 152-161.

6. Бархударов Л.С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. - М.: Международные отношения, 1975. - 240 с.
7. Бекрешева Л.О. Теорія та практика перекладу: навч. посібник. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2010. 300 с
8. Березовская Е. В. Правотолкование и индивидуальное правовое регулирование: Дис. канд.юрид. наук. — Казань, 2005. — с. 109.
9. Брим, Н. Е. Особенности перевода пассивных конструкций с немецкого языка на русский и методика работы с ними в вузе / Н. Е. Брим // Многоязычие в образовательном пространстве. – 2016. – Вып. 8. – С. 111-116.
10. Бугайова, М. В. Семантичні труднощі перекладу юридичної літератури: магістерська дис.: 035 Філологія / Бугайова Марія Вікторівна. – Київ, 2018. – 96 с.
11. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: Автореферат дисертації канд. філол. наук: 10.02.01/ Київськ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т філології. – К., 2004. – 20 с.
12. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. — 224 с.
13. Везубенко М. Лексико-граматичні особливості перекладу німецькомовних текстів у галузі юриспруденції. Наукові записки. – Випуск 187. – Серія: Філологічні науки – Кропивницький: Видавництво. «КОД», 2020.– 736 с. — С.593-600
14. Вінокур Н.А. Внутрішня форма і вмотивованість термінів// Історія, стан і перспективи розбудови української термінології. – К.: Наука, 1992. – С.57– 65. – с.59.
15. Гак В.Г. Языковые преобразования. М.: Школа Языки русской культуры, 1998. — 768 с.

16. Глушко, М. М. Функциональный стиль общественного языка и методы его исследования/ М. М. Глушко. – М.: Изд-во МГУ, 1974. – 120 с.
17. Демченко В. М. Неорганічні особливості юридичного мовного стилю: лексичний рівень/ В. М. Демченко// Юридичний вісник «Причорномор'я». – 2011. – №1 (1). – С. 201–216.
18. Журавель Т.В., Хайдарі Н.І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікацій. Вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. № 19. Том 2. С. 148–150.
19. Закон України «Про міжнародні договори», Ст. 1
20. Згонникова А. А. Клишированные фразы в деловом дискурсе // Профессиональная коммуникация: актуальные вопросы лингвистики и методики. 2014. № 7. С. 32-41.
21. Касяненко Д. С. Юридична мова крізь призму перекладу юридичних текстів/ Д. С. Касяненко// Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія: Філологічна. – 2012. – Вип. 25. – С. 52–53.
22. Костенко Л. Мовні аспекти юриспруденції/ Л. Костенко// Юридичний журнал: Юстиніан, 2006. – Вип. 2. – С. 78–84.
23. Комиссаров 1982 Комиссаров В.Н. Перевод и интерпретация // Тетради переводчика. - Выпуск 19. - М.: Международные отношения, 1982. - С. 3-20.
24. Костромичева М.В. Юридическая лингвистика: к вопросу о соотношении языка и права.//Политика и право. №3 т. 2011. С.57-61.
25. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування/ А. В. Красницька. – К.: Парламентське видавництво, 2006 (розділи 3, 4, 5, 9, 11). – 538 с.
26. Криворучко, А.И. К вопросу о классификации юридических текстов в переводческом аспекте / А.И. Криворучко // Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики. – Пермь : Изд-во

- Пермский национальный исследовательский политехнический университет, 2015. – № 1(11). – С. 31–37.
27. Лотте, Д. С. Основы построения научно-технической терминологии/ Д. С. Лотте. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1961. – 159 с.
28. Малько А.В. Теория государства и права в вопросах и ответах. Учебно-методическое пособие. М.: Юристъ, 1999. — 272 с.
29. Маслова, В. А. Синтез наук как основа для возникновения юрислингвистики / В. А. Маслова, А. Лавицкий // *Studia Rossica Gedanensia*. – 2019. – № 6. – С. 27–36.
30. Маслова, В. А. Философские вопросы семантики, поднимаемые Л. А. Новиковым, – ключ к формированию терминологического аппарата юрислингвистики (категория умышленности) / В. А. Маслова, А. А. Лавицкий // *Вестник Российского университета дружбы народов. Сер. Теория языка. Семиотика. Семантика*. – 2019. – Т. 10, № 3. – С. 567–580.
31. Матвеева О.Н. Функционирование конфликтных текстов в правовой сфере и особенности его лингвистического изучения: (на материале текстов, вовлеченных в юрид. практику): автореф. дис. ...канд.филол.наук / Матвеева Ольга Николаевна; [Алт. гос. ун-т]. – Барнаул, 2004. – 20 с.
32. Медведева М. С. Юридический текст как объект профессионально-ориентированного дискурса [Электронный ресурс]. URL:cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskiy-tekst-kak-obekt-professionalno-orientirovannogo-diskursa.
33. Мінченко О. В. Запозичення як форма розвитку правничої термінології. Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 22 трав. 2019 р.). Маріуполь: МДУ, 2019. С. 110–112.
34. Мінченко О. В. Стан розробки проблематики співвідношень мови та права. Актуальні питання конституційного розвитку

- незалежної України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 черв. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 75–77.
35. Мінченко О. В. Юридична лінгвістика як вияв експансіонізму в мовознавстві. На перетині мови і права: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22 лют. 2018 р.). Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 35–39.
36. Морозова, Л. А. Теория государства и права: учебник / Л. А. Морозова. - 4-е изд., перераб. и доп. - Москва : Эксмо, 2010. - 510 с.
37. Орлова І. С. Лексико-граматичні трансформації у перекладі міжнародно-правових документів (на матеріалі двосторонніх іспанськоукраїнських міждержавних угод): дис.... канд. філол. наук: 10.02.16/ І. С. Орлова// Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 197 с.
38. Пиголкин А.С., Чернобель Г.Т. Юридическая терминология: понятие и классификация // Язык закона / Под ред. А.С. Пиголкина. М., 1990. Гл. 3. – С. 65.
39. Пронина Р.Ф. Пособие по переводу английской научно-технической литературы / М. : Высш. шк., 1965. - 215 с.
40. Прохоренко О. Ф., Проценко Г. П., Шестопалова Л. М., – Правнича лінгвістика: навчальний посібник/ К.: ПАЛИВОДА, 2010. – 312 с.
41. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики: навчальний посібник/ За ред. чл.-кор. АПрН Ярмиша О. Н. – Сімферополь: Доля, 2002. – 296 с.
42. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика як окрема галузь знань/ Ю. Ф. Прадід// Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 3. – С. 246–255.
43. Романова, Е. В. Экзамен по основам техники юридического письма / Е.В. Романова. - М.: Научная книга, 2009. - 344 с. 23.

44. Ткачёва, Л. Б. Основные закономерности английской терминологии/ Л. Б. Ткачёва; под ред. И. В. Арнольд. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 1987. – 200 с.
45. Токарська А. С. Юридична лінгвістика – новий напрямок у науці/ А. С. Токарська// Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2003. – Вип. 1. – С. 225–229.
46. Харина Р. С. Юридический текст как объект лингвистического исследования // Вестник Башкирского университета. 2014. Т. 19. № 3. С. 982-986.
47. Хижняк С. П. Основы юридической лингвистики: учеб. пособие. Саратов: Изд-во Саратовской государственной академии права, 2011. 124 с.
48. Хижняк, С. П. Юридическая терминология: формирование и состав/ С. П. Хижняк. – Саратов: Изд-во Саратов. гос. ун-та, 1997. – 134 с
49. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в юриспруденции: монография. — М.: Норма: ИНФРА-М, 2012 - 320 с.
50. Теория государства и права: Учебник для вузов/А. Ф. Черданцев. – М. : Юрайт, 1999. – 429 с. — С. 362-364.
51. Чернышев А. В. Юридический дискурс и его основные характеристики [Электронный ресурс]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskiy-diskurs-i-ego-osnovnye-harakteristiki>
52. Шаблій О. А. Переклад юридичних текстів (на матеріалі правничих термінологічних систем ФРН та України)/ О. А. Шаблій. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 227 с
53. Шаблій О.А. Німецько-український юридичний переклад: методологія, проблеми, перспективи: [монографія]/ О.А. Шаблій. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. – 320 с.

54. Шаблій О.А. Теоретичні засади і методика німецько-українського юридичного перекладу: дис... д-ра філол. наук./ О.А. Шаблій; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2013.– 540 с.
55. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. Учебник, М.: Воениздат, 1973. - 280 с.
56. Шлепнев Д.Н. Цели перевода: попытка типологии. Юридический перевод и иные виды перевода / Д. Н. Шлепнев // Филологические науки. Вопросы теории и практики : Науч.-теорет. и прикладной журн. - 2018. - N 2 ч.2. - С. 398-402.
57. Шлепнев Д.Н. Юридический перевод, юридический текст, юридический дискурс: к вопросу об определении / Д. Н. Шлепнев // Филологические науки. Вопросы теории и практики : Науч.-теорет. и прикладной журн. - 2017. - N 12 ч.2. - С. 174-177.
58. Шлепнев Д.Н. Юридический дискурс с точки зрения переводчика: рабочая переводческая типология / Д. Н. Шлепнев // Филологические науки. Вопросы теории и практики : Науч.-теорет. и прикладной журн. - 2018. - N 2 ч.1. - С. 185-188.
59. Шугрина Е.С. Техника юридического письма. Учебно-практическое пособие. - М.: Издательство "Дело", 2000. - 272с.
60. Arps-Aubert, Bettina (1996): „Die deutsche Anklageschrift und Problemeder Übersetzung ins Russische."In: Salevsky, H. [Hrsg.]: Dolmetscher-und Übersetzerausbildung gestern, heute und morgen. Berliner Beiträgezur Translationswissenschaft. Frankfurt am Main: Lang. 229-240.
61. Busse D. Recht als Text. Linguistische Untersuchung zur Arbeit mit Sprache in einer gesellschaftlichen Institution/. Dietrich Busse. – Tübingen: Niemeyer, 1992. –Bd 131. – 359 S.
62. Busse D. Juristische Semantik. Grundfragen der juristischen Interpretationstheorie in sprachwissenschaftlicher Sicht. Berlin: Duncker&Humblot, 1993.

63. Daum, U.: Rechtssprache – eine genormte Sprache? In: Der öffentliche Sprachgebrauch. Bd. 2. Stuttgart: Klett-Cotta 1981, S. 83–99.
64. Deutsch, A.: Nichts als Wörter? Synchrone und diachrone Schnitte durch die Rechtssprache. In: Heino Speer (Hrsg.): Wort – Bild – Zeichen: Beiträge zur Semiotik im Recht. Akademiekonferenzen Bd. 13. Heidelberg 2012, S. 87–110.
65. Felder E. Alltagsweltliche und juristische Wirklichkeitskonstitution im Modell der "Juristischen Textarbeit — Ein sprachhandlungstheoretischer Beitrag zur Kommunikation im Recht". In: Lerch, Kent (Hg.): Die Sprache des Rechts. Strukturen, Formen und Medien der Kommunikation im Recht. Berlin/New York 2005, S. 133-168.
66. Hans Joachim Störig, Hrsg. Das Problem des Übersetzens. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 38-70.
67. Maier, J.B.J.: Bedeutung und Methoden der Übersetzung für die gesamte deutsche Sprachwissenschaft. In: A.P. Frank (Hrsg.): Übersetzen, verstehen, Brücken bauen. Teil 1. Berlin 1993, S. 314–320.
68. Müller, Friedrich. Untersuchungen zur Rechtslinguistik. Interdisziplinäre Studien zu praktischer Semantik und strukturierender Rechtslehre in Grundfragen der juristischen Methodik. Berlin. Duncker u. Humblot. 1989. 239 S.
69. Sandrini, Peter Übersetzen von Rechtstexten: Fachkommunikation im Übersetzen juristischer Texte als Arbeitsfeld der Rechtslinguistik.
70. Simonnæs, Ingrid (2001): "Zur Hermeneutik als Verstehenshilfe bei Rechtstexten". In: LSP and Professional Communication, vol. 1, No 1 (2001), 78-100
71. Weisflog W.E. Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung. Eine interdisziplinäre Studie/ W.E. Weisflog. – Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag. 1996. – 202 S
72. Wiesmann E. Rechtsübersetzung und Hilfsmittel zur Translation: wissenschaftliche Grundlagen und computergestützte Umsetzung eines

lexikographischen Konzepts./ E. Wiesmann. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2004. – Bd. 65. – 485 S.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

73. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом
<https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu>
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22014A1121%2801%29&qid=1643591815975>
74. Угода між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про співпрацю у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні
https://ips.ligazakon.net/document/view/mu96031u?ed=1996_09_03
<https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/abkommen-zwischen-der-bundesrepublik-deutschland-und-der-ukraine-ueber-die-zusammenarbeit-in-angelegenheiten-der-in-der-ukraine-lebenden-personen-deutscher-abstammung-809560>
75. Угода про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія
https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2004_III_135/COO_2026_100_2_147460.pdfsig
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_020#Text
76. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про догляд за військовими могилами в Україні і у Федеративній Республіці Німеччина
https://kriegsgraeberstaetten.volksbund.de/friedhof/kriegsgraeberabkommen/Ukraine?tx_igkgs_p1%5Bgraveyard%5D=2012&cHash=f11905f89c722fd1df66bfc9b97f8c24
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_013#Text

ДОДАТКИ

